

KOMPETANSESENTER RUS REGION VEST BERGEN
AVDELING FOR RUSMEDISIN, HELSE-BERGEN
ELSE KRISTIN UTNE BERG, BIRTHE MØGSTER OG
THOMAS HAUG

FØRE VAR

RUSTRENDER
I BERGEN
02/20

HOVEDFUNN HØST 2020

Svak nedgang i bruk og tilgjengelighet på
cannabis

Svak økning i bruk og tilgjengelighet på GHB/GBL

Nedgang i bruk av heroin

Covid-19-restriksjonene påvirker alkoholbildet

Kompetansesenter rus - region vest Bergen er ett av syv regionale kompetansesentra innen rusfeltet i Norge, med regionalt ansvar for Vestland fylke.

Arbeidsområder er innenfor folkehelse, forebygging, tidlig intervensjon og styrking av kompetanse i arbeid med rusmiddelavhengige. Kompetansesenteret bistår med kunnskapsformidling, råd og veiledning, kurs/konferanser, erfaringsutveksling og prosjektutvikling.

Heftets tittel:

Føre Var - 02/20

Forfattere: Else Kristin Utne Berg, Birthe Møgster og Thomas Haug

ISSN 1504 - 7741

© KoRus vest Bergen

Kompetansesenter rus - region vest Bergen

Kanalveien 5

5056 Bergen

Telefon: 55 97 01 00

Område: Vestland

Hjemmeside: www.korusbergen.no

Helsedirektoratet finansierer kompetansesenterets virksomhet.

Layout: Oscar Owen Holcroft

FORORD

KoRus Vest Bergen har i 18 år rapportert om rusituasjonen i Bergen hvert halvår. Dette er rapport nr. 36 i rekken.

Føre Var har bidratt med kunnskap om utviklingen av rusmiddeltrender og konsekvenser av rusmiddelbruk i Bergen over et langt tidsforløp. En slik rapportering er ganske unik i norsk sammenheng. Fra og med 2018 har også Trondheim etter oppdrag fra Helsedirektoratet drevet med kartlegging av rusmiddeltrender etter modell fra Føre Var i Bergen.

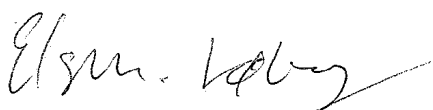
Resultatene fra Føre Var formidles og rapporteres i en rekke faglige fora særlig lokalt og nasjonalt, men også internasjonalt. Kunnskapen bidrar til en omforent forståelse av rusmiddelsituasjonen lokalt.

Å samles omkring en felles forståelse av rusmiddelbruken og rusutviklingen gir en unik mulighet til å anvende kunnskapen i lokal planlegging og til utvikling og iverksetting av tiltak. Sammen med andre kunnskapskilder bidrar den også til oversiktsbildet i folkehelsearbeidet.

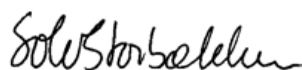
Føre Var, eller Bergen Earlier Warning System (BEWS), er også godt kjent internasjonalt, og EMCDDA anvender kunnskapen om trendforskning i europeisk sammenheng.

KoRus Bergen ønsker å takke alle informanter, ansatte og samarbeidspartnere som gjennom disse 18 årene har bidratt med sin kunnskap og gjort Føre Var-rapporteringen mulig.

Bergen, 10. desember 2020

Else-Marie Løberg
Direktør, Avdeling for rusmedisin,
Helse-Bergen

Solveig Storbækken
Senterleder KoRus, Avdeling for rusmedisin,
Helse-Bergen

INNHold

Føre Var – høst 2020 5

Alkohol 8

Hallusinogene rusmidler 12

Cannabis 12

Syntetiske cannabinoider/syntetisk cannabis 14

LSD 14

Fleinsopp/philosybesopper 15

Sentralstimulerende rusmidler 16

Amfetamin/metamfetamin 16

Kokain 17

Ecstasy/MDMA 18

Opioider 20

Heroin 20

Metadon 21

Buprenorfin (Subutex, Buprenorphine, Suboxone) 22

Dolcontin 23

Andre opioider 23

Andre medikamenter og syntetiske stoffer 25

Anabole virkestoffer 25

GHB/GBL 26

Benzodiazepiner og Lyrica 27

Rohypnol 27

Xanor 28

Diazepam (Valium/Stesolid/Vival) 28

Rivotril 29

Lyrica 30

Konsekvenser av rusmiddelbruk 31

Appendiks 34

Appendiks 1 – Analysetabeller 34

Appendiks 2 - Metodiske begrensninger - sekundærdata 36

Appendiks 3 – Datakilder som brukes i Føre Var 37

Litteratur 38

FØRE VAR – HØST 2020

HVA ER FØRE VAR?

Kompetansesenter Rus region vest Bergen (KoRus vest Bergen), Avdeling for Rusmedisin i Helse Bergen, har siden våren 2002 utviklet og drevet et system for overvåkning av rusmiddeltrender – Føre Var. Systemet har som målsetting å identifisere, overvåke og rapportere trender i tilgjengelighet og bruk av rusmidler i Bergen. Denne utgaven av Føre Var viser rusmiddeltrender i Bergen fra 2002 til 2020, samt tendenser for de siste seks månedene (april – september 2020).

Føre Var sitt samarbeid med ulike instanser og enkeltpersoner i Bergen gjør det mulig å innhente lokale data om tilgjengelighet og bruk av rusmidler. På bakgrunn av disse opplysningene utarbeides det en rapport som distribueres til politikere, fagpersoner, forskere og andre som er interesserte i eller arbeider med rusproblematikk.

HVORFOR FØRE VAR?

Det finnes mye kunnskap om den lokale rusmiddelsituasjonen hos enkeltpersoner og instanser, men ofte er informasjonen lite organisert og blir isolert der den er. Føre Var innhenter, sammenfatter og analyserer slike data. Systemet er tidlig ute og formidler siste nytt om rusmiddeltrender, for å gi politikere og fagpersoner mulighet til å iverksette effektive og kunnskapsbaserte tiltak.

FRAMGANGSMÅTE

Rapporten baseres på kvalitative og kvantitative rusrelaterte kilder, som bidrar til å gi et pålitelig bilde av rusmiddelbruken i Bergen (Mounteney, 2009). Kildene som benyttes er:

- 32 statistiske kilder som inkluderer salgstall for alkohol og medikamenter, behandlingsdata, data fra hjelpetelefoner og statistikker fra politi, tolletat, kriminalomsorg, helseforetakene Helse-Bergen og Oslo Universitetssykehus (OUS)
- 9 mediekilder som inkluderer nettsider, ungdoms- og trendmagasiner, lokalaviser og fagblader.
- Spørreskjema til trendpanel og kjentmenn.
- Fokusgrupper.

I denne rapporten har vi inkludert fire nye kilder; Google Trends som følger rusmiddelspesifikke treff i Hordaland på internett, Ringnes Bryggerier og kilder fra Helse-Bergen som rapporterer på satte diagnoser knyttet til mest brukte rusmiddel ved oppstart utredning/behandling poliklinisk eller ved innleggelse.

Brukerrommet leverer ikke data til Føre Var i denne perioden da virksomheten har vært stengt grunnet covid-19-situasjonen. Fengslene oppgir ellers at belegget har vært sterkt redusert i perioden grunnet covid-19-restriksjonene, og at dataene må forstås i lys av dette.

LITT OM TRENDPANEL, NØKKELPERSONER I SKOLE (TIDLIGERE KJENTMENN) OG FOKUSGRUPPER/INTERVJU

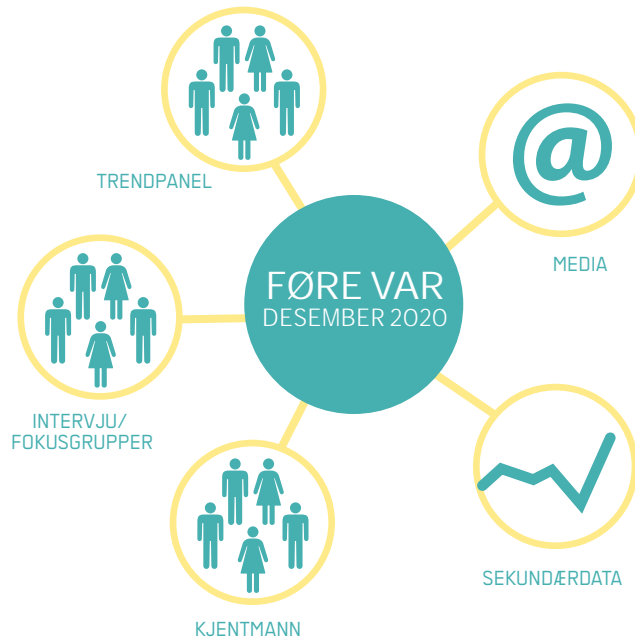
Denne gangen har 32 informanter bidratt i et anonymisert trendpanel, der alle er valgt ut på bakgrunn av sin ekspertkunnskap om rusmiddelbruk i Bergen. Informantene deles inn i hovedgruppene «Det generelle samfunn», «Uteliv» og «Risikomiljø/etablerte rusmiljø». Panelet er bredt sammensatt og består av fagfolk, rusmiddelbrukere, generell ungdom, studenter og personer med god kjennskap til ulike utelivs- og ungdomskulturer, som ansatte i utelivsbransjen og gjester på utesteder. Informantene besvarer et spørreskjema hver sjettemåned.

Ti nøkkelpersoner/Kjentmenn, som er ansatte ved ungdomsskoler i Bergen har bidratt ved å besvare et spørreskjema. Dette er personer som observerer og har kjennskap til rusmiddelbruk blant ungdomsskoleelever i Bergen kommune. Dette kan være rådgivere, inspektører, lærere eller helsesøstre ved ungdomsskoler. Deres

rapporter er ikke et uttrykk for rusmiddelbruk i den generelle elevmassen i ungdomsskolen, men blant de elevene det er knyttet særskilt bekymring til.

Det er gjennomført to dybdeintervju/fokusgrupper av personer som har nær tilknytning til ulike miljø. Bildet av rusmiddeltrender i Bergen som presenteres i denne rapporten er basert på kilder som vist i illustrasjonen nedenfor.

FØRE VAR - KILDER HØST 2020

PRESENTASJON AV FUNN

Føre Var presenterer funn relatert til de ulike rusmidlene på følgende måte:

- Illustrasjoner av trender gjennom atten år (2002 - 2020). Her brukes en samlet skår, aggregert differanse.¹
- Tendenser for de siste seks månedene, som dekker tidsrommet 1. april - 30. september 2020. Disse blir forklart ved at den aggregerte differansen deles opp i bruk-, tilgjengelighet- og interesseindikatorer.
- Beskrivelse av endringer som de ulike kildene har rapportert den siste perioden, sammenlignet med perioden før.

Data fra det siste halvåret 1. april – 30. september 2020, sammenlignes i hovedsak med data fra forrige halvårsperiode som var 1. oktober 2019 – 31. mars 2020. Samtidig er det kjent at noen data (alkoholsalg og kjøring i ruspåvirket tilstand) har store sesongsvingninger, og disse dataene blir derfor sammenlignet med tilsvarende periode året før. Noen kilder (fengsel) registrerer statistikk hvert tertial. I denne rapporten sammenlignes derfor fengselsdata når det gjelder beslag og mengde beslaglagt for første tertial 2020 (1. mai – 31. august) med tredje tertial 2019. Urinprøvesvarene er sammenlignet 2. kvartal 2020 mot 1. kvartal 2020. Data fra Bjørgvin fengsel og Bergen fengsel blir slått sammen og rapporteres samlet.

MANUAL – FØRE VAR: KARTLEGGING AV RUSMIDDELTRENDER

I 2008 ble det utarbeidet en manual, Føre Var: Kartlegging av rustrender rettet til instanser eller kommuner som ønsker å etablere et system for å overvåke lokale rusmiddeltrender. KoRus vest Bergen tilbyr opplæring og veiledning i bruk av metoden. For mer informasjon, kontakt: KoRus vest Bergen på korus@helse-bergen.no

¹: Se appendiks 1, side 35.

KOMMENTAR HØST 2020

Høstens Føre Var-rapport viser at covid-19-restriksjonene har påvirket rusmiddelbildet i Bergen. Særlig ser det ut til at dette er tilfellet når det gjelder alkohol; salg av alkohol fra Vinmonopolet og butikker viser en sterk økning i de siste månedene. Ikke uventet ser mange kilder som bl.a. leverer til utelivsnæringen en nedgang i salgstall for alkoholprodukter.

Mye av forklaringen på den sterke økningen i salgstallene for alkohol er sannsynligvis endrede vaner i befolkningen grunnet covid-19-restriksjonene, hvor redusert taxfreehandel delvis har blitt erstattet av besøk på Vinmonopolet, og en tur på pub'en i stedet er et besøk hos den lokale kjøpmannen, for å sette det på spissen. Bergenserne kjøper altså mer alkohol på polet og i butikken, og de går mindre ut. Men er det slik at de drikker mer? Hvis vi skal støtte oss til nasjonale tall er det ikke grunn til å anta at den gjennomsnittlige Bergenser drikker mer. Undersøkelser utført av Opinion og SSB melder, at til tross for en økning i alkoholsalget, ser det ikke ut til at drikkemønsteret i Norge har endret seg vesentlig under covid-19-restriksjonene. Syv av ti nordmenn har ikke endret alkoholkonsumet sitt. Nær 30% oppgir at de har et lavere forbruk og kun 8% oppgir at de har et høyere forbruk. Samtidig melder Akan¹ om en økning på 42% i henvendelser fra personer med et problematisk alkoholforbruk. Dette kan være en indikasjon på at selv om alkoholbruken ikke har økt i befolkningen som helhet, har den økt i enkelte grupper i en slik grad at det medfører problemer. Pandemien har for enkelte grupper medført økt ensomhet, usikkerhet, og psykiske helseutfordringer. I tillegg kan faktorer som permitteringer og en endret arbeidshverdag med hjemmekontor medføre mindre grad av sosial kontroll. Dette er faktorer som kan medvirke til økt alkoholbruk blant enkelte.

Cannabis er det mest brukte illegale rusmidlet i Norge, og trenden vi har sett i Bergen har vært en gradvis økning i bruk og tilgjengelighet fra 2006 og fram til 2017, etterfulgt av en stabilitet de siste 3-4 årene. Denne gangen melder vi om en svak nedgang, en tendens som hovedsakelig ser ut til å være etterdønningene av «cannabistørken» som inntraff rett i forkant av covid-19-pandemien, og som antagelig ble forsterket av restriksjonene som følge av denne. Til tross for at den generelle tendensen viste en svak nedgang, ble det rapportert om økende cannabisbruk blant de yngste aldersgruppene. Nasjonale undersøkelser har over tid vist en økt bruk av cannabis blant ungdom. I tillegg viser både nasjonale og internasjonale undersøkelser at cannabis har blitt mer og mer potent i form av høyere THC-innhold. Dette gir grunn til fortsatt å ha et tydelig fokus på ungdom og cannabis. Høsten 2020 lanserte Helsedirektoratet cannabis kampanjen «Weedensenteret – for ungdom som lurer», og regionalt er KoRus Vest Bergen i ferd med å utvikle et tilbud til skolene for å øke kunnskap og kompetanse om ungdom og cannabis.

Heroin er ett av rusmidlene som har størst skadepotensiale i form av både narkotikautløste dødsfall og helsemessige og sosiale problemer. Det er positivt at den nedadgående trenden for heroin fortsetter. Overdoseutrykningene for opiater gikk betydelig ned og det totale omfanget av utdelt brukerutstyr viste en liten økning i denne perioden, selv om flere tjenestetilbud har vært periodevis stengt grunnet covid-19-restriksjonene. Det har over tid vært en nedgang i overdosedødsfall i Vestland. Dette kan ses i sammenheng med Bergen kommune og Helse-Bergen sine strategier for å redusere skader som følge av rusmiddelavhengighet. Dette gjelder blant annet en bevisst satsing på strategier for å redusere narkotikautløste dødsfall, etablering av Brukerrom, utprøving av langtidsvirkende naltrekson og fokus på hepatitt-C-behandling. Det er derfor med en viss bekymring at Føre Var registrerer at det foreligger forslag om å redusere tilgjengeligheten til skadereduserende tjenester og tiltak i Bergen kommune.

1: Arbeidslivets kompetansesenter for rus- og avhengighetsproblematikk

Overdoseutrykninger og overdosetall omfatter ikke bare opiat. Denne høsten utgjør overdoseutrykningene på GHB/GBL nær halvparten av det totale antallet utrykninger, og det er rapportert om en urovekkende økning i antall pasienter som har inntatt GHB/GBL forut for akuttinnleggelse. Vårens spesialfokus på rusmiddelsituasjonen under covid-19-restriksjonene viste en økning i bruk av GHB/GBL blant rusmiddelavhengige, og at stoffet hadde erstattet andre og mindre tilgjengelige rusmidler. Dette bildet er tydelig også i høstens Førre Var-rapport, og vi vil anbefale et økt fokus på GHB/GBL i det skadereuserende arbeidet.

HOVEDFUNN: VÅR TIL HØST 2020

HOVEDFUNN 1	SVAK NEDGANG I BRUK OG TILGJENGELIGHET PÅ CANNABIS
HOVEDFUNN 2	SVAK ØKNING I BRUK OG TILGJENGELIGHET PÅ GHB/GBL
HOVEDFUNN 3	NEDGANG I BRUK AV HEROIN
HOVEDFUNN 4	COVID-19-RESTRIKSJONENE PÅVIRKER ALKOHOLBILDET

RUSMIDDELSPEKIFIKKE FUNN

Rusmidlene som det rapporteres om i Føre Var er sortert i hovedgrupper: Alkohol; Hallusinogene rusmidler – cannabis, syntetiske cannabinoider, LSD, fleinsopp; Sentralstimulerende midler – amfetaminer, kokain, ecstasy (MDMA) og medikamenter som Ritalin og Dexedrine; Opioider – heroin, metadon, buprenorfin (Subutex^{®2}, Buprenorfin[®]) og morfin (Dolcontin[®]); Andre medikamenter og syntetiske stoffer – anabole virkestoffer, GHB/GBL, benzodiazepiner (Rohypnol[®], Xanor[®], Valium[®], Vival[®], Stesolid[®], Rivotril[®]), og pregabalin (Lyrica[®]).

I tillegg overvåker Føre Var en del andre rusmidler eller medikamenter med ruspotensiale som det pr. i dag er liten forekomst av.

TABELL 1

ALKOHOL

AGGREGERT DIFFERANSE APRIL -
SEPTEMBER 2020 - SPESIFISERT

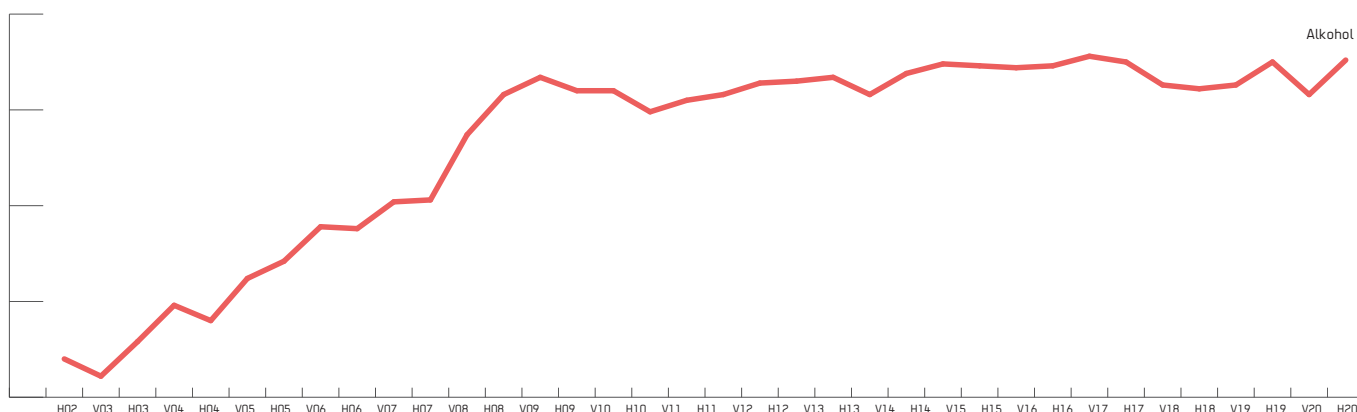
	SKÅR
BRUK	18
TILGJENGELIGHET	-2
INTERESSE	2
AGGREGERT DIFFERANSE	18

Alkohol

Alkohol påvirker sentralnervesystemet. Avhengig av alkoholkonsentrasjonen i blodet og individuelle forskjeller, vil rusvirkningen gi større lykkefølelse, økt impulsivitet, kritikkløshet og økt risikovillighet. I mange tilfeller vil det føre til svekket hukommelse, bevissthetsreduksjon og redusert bedømmelsesevne/feilkontroll, som gir økt risiko for skader, ulykker og vold. Små mengder alkohol innebærer vanligvis liten skaderisiko for friske personer. Ved gjentatt bruk over tid, øker risikoen for utvikling av sykdommer og avhengighet. Alkohol kan også påvirke effekten av en rekke legemidler og andre rusmidler, og hvordan kroppen reagerer på disse (www.fhi.no/fakta-om-alkohol).

2: Medikamenter med registrerte preparatnavn blir kun markert med ® innledningsvis i rapporten.

FIGUR 1: LANGTIDSTRENDER ALKOHOL 2002-2020

Fram til 2008/2009 identifiserte Føre Var en økende trend for alkohol i Bergen. Fra høsten 2009 har trenden vært relativt stabil.

I perioden april – september 2020 viser den aggregerte differansen en pluss på 18 i bruk (tabell 1). I samme periode var Norge preget av at store deler av samfunnet var lukket ned, og en nærmere analyse av alkoholtallene viser at bildet er sammensatt når det gjelder alkohol, og at økningen i aggregert differanse ikke kan lese som at alkoholbruken generelt har gått opp.

BRUK

Vinmonopolet hadde totalt en øking på 28% i salg av alkohol i den siste halvårsperioden; april – september 2020 sammenlignet med samme periode i fjor, og økningen var størst når det gjelder alkoholtypene svakvin (29%) og øl (26%), men også for sterkvin og brennevin var det en økning på henholdsvis 18 og 23%.

Salgstallene til Bunnpris og Coop Hordaland, som begge retter seg mot privatmarkedet og hovedsakelig selger øl og cider/rusbruk viste en sterk økning i salget av alkohol, mens Hansa Borg og Ringnes rapporterte om henholdsvis en liten nedgang og en stabil tendens når det gjaldt alkoholsalg. Reduksjonen må sees i lys av at de leverer til serveringssteder, som i perioden var preget av nedstenging og sviktende kundegrunnlag.

Trendpanelet rapporterte stabilitet i bruk av alkohol siste halvår. Alkohol var det mest brukte rusmiddelet i gruppen «Uteliv» og «Det generelle samfunn», mens det var det andre mest brukte rusmiddelet i gruppen «Risikomiljø-/etablert rusmiljø», etter amfetamin. Alkohol var det rusmiddelet som det var mest vanlig å kombinere med andre rusmidler, og den vanligste kombinasjonen var alkohol og cannabis og alkohol og kokain. Nøkkelpersonene i skole rapporterte stabil tendens når det gjelder bruk og tilgjengelighet på alkohol blant ungdomsskoleelever de hadde fulgt opp siste halvår. Nær alle kjente til alkoholbruk, og alkohol var det mest brukte rusmiddelet. Bruk av alkohol og skolefravær var den hyppigst rapporterte helsemessige og/eller sosiale konsekvensen. Få av nøkkelpersoner i skolen rapporterte på kombinasjonsbruk av rusmidler, men det som hyppigst ble nevnt var kombinasjonen alkohol sammen med cannabis.

Behandlingsdata fra Helse-Bergen viste svak nedgang blant de som hadde alkohol som hoveddiagnose ved oppstart utredning/behandling, mens Akuttposten sine tall viste en stabil tendens.

Blodprøveanalyser fra Oslo Universitetssykehus og tall fra Helse-Bergen, Lab. for klinisk biokjemi (LKB) viste en stabil tendens i blodprøveanalysene for alkohol ved ruspåvirket kjøring.

TILGJENGELIGHET

Tolletaten hadde få beslag og en stabil situasjon i antall beslag, mens mengde alkohol beslaglagt viste en sterk nedgang. Tall fra fengslene viste en sterk økning både i antall beslag og i beslaglagt mengde. Både Trendpanelet og nøkkelpersonene rapporterte om en stabil tilgjengelighet av alkohol.

INTERESSE

Rustelefonen rapporterte om en liten økning i interesse for alkohol, mens tendensen for Bergensavisen (BA), Bergens Tidende (BT) og Google Trends var stabil for perioden april – september 2020.

KONSEKVENSER AV ALKOHOLBRUK

I følge Trendpanelet er alkohol sammen med cannabis det rusmiddelet som gir mest helse- og sosiale skader. Mest hyppig ble ulike psykiske problemer og vold og aggresjon.

Vest Politidistrikt registrerte 157 personer innbragt i drukkenskapsarresten etter politilovens §9 i perioden april – september 2020, dette er en liten nedgang fra i vår, da 182 personer ble innbragt. I samme periode for et år siden ble 213 personer innbragt. Det er i overveiende grad menn som blir innbragt, 137 av de 157 var menn. Kapasiteten i arresten er begrenset og terskelen for innbringelse reguleres noe av belegget. En del av de som tidligere ble satt i drukkenskapsarresten blir nå lagt inn til avrusing ved Akuttposten, Helse-Bergen.

I Vest Politidistrikt ble 375 personer anmeldt for promillekjøring siste halvår, mot 349 halvåret før. I samme periode for et år siden ble 414 personer anmeldt.

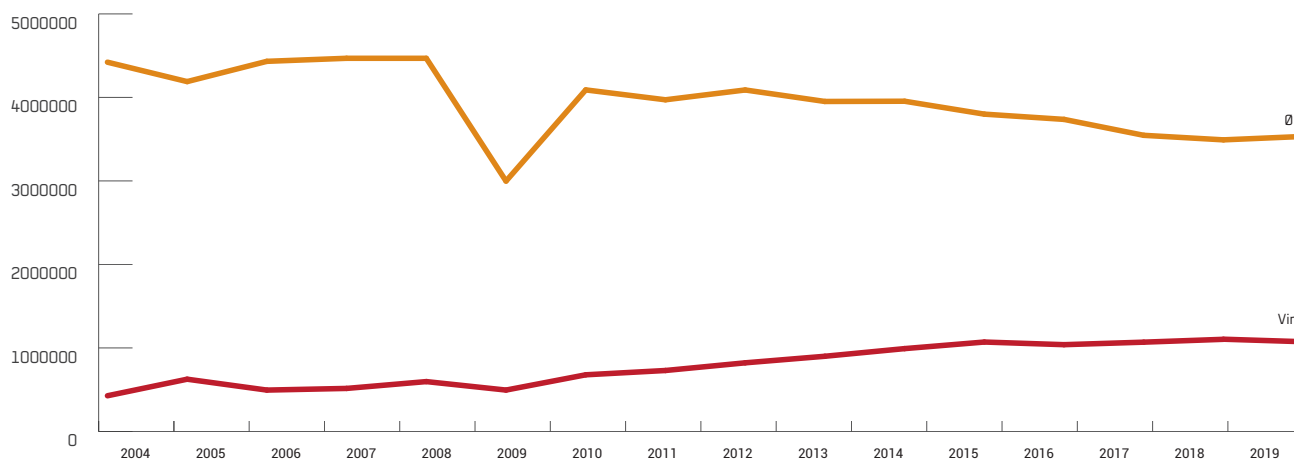
ÅRLIG OMSETNING AV ALKOHOL VED SKJENKESTEDER I BERGEN KOMMUNE

Kontor for skjenkesaker sine tall for årlig omsetning av alkohol ved skjenkesteder i Bergen viste en liten oppgang i brennevinsomsetningen på 12%, når det gjaldt omsetning av øl var den relativt stabil med en oppgang på 2% fra 2019 til 2020. For vin var det derimot en liten nedgang på ca. 2%.

TABELL 2: OMSETNING AV ALKOHOL SKJENKESTEDER I BERGEN 2018 OG 2019

ÅR	2018	2019
OMSETNING AV ØL I LITER	3 491 652	3 555 819
OMSETNING AV VIN I LITER	1 103 194	1 079 732
OMSETNING AV BRENNEVIN I LITER	100 583	112 460

FIGUR 2: ÅRLIG OMSETNING AV ALKOHOL VED SKJENKESTEDER 2004 - 2019, BERGEN KOMMUNE (TALL FRA KONTOR FOR SKJENKESAKER)

SALGS-, SKJENKEBEVILLINGER OG KONTROLLER I BERGEN KOMMUNE

Som tabell 3 viser, var det en relativt stabil situasjon når det gjelder antall salgs- og skjenkebevillinger i 2019, sammenlignet med året før. I perioden 2015-2019 sett under ett har det derimot vært en økning på rundt 19%, og det er først og fremst skjenkebevillinger som har økt. Av Alkoholforskriften fremkommer det at salgs- og skjenkesteder skal kontrolleres så ofte som behovet tilsier det, og at det skal gjennomføres minimum 3 ganger så mange kontroller som kommunen har salgs- og skjenkesteder. Minimumskravet til Bergen kommune er 1836 gjennomførte kontroller, mens samlet antall salgs- og skjenkekontroller for alkohol utført i Bergen i 2019 var 1965, en nedgang på rundt 4% fra 2018.

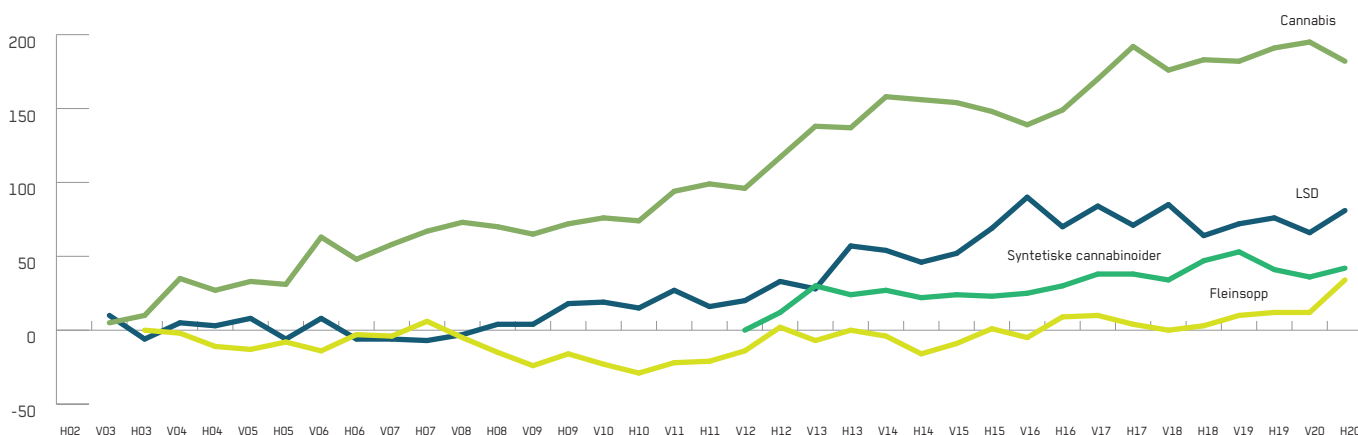
TABELL 3: SALGS- OG SKJENKEBEVILLINGER OG – KONTROLLER I BERGEN KOMMUNE 2015-2019					
ÅR	2015	2016	2017	2018	2019
SKJENKEBEVILLINGER	348	382	401	412	424
SALGSBEVILLINGER	168	168	178	178	188
TOTALT ANTALL BEVILLINGER	516	550	579	590	612
ANTALL KONTROLLER (SALG OG SKJENKING) UTFØRT PER ÅR	1661	1897	1912	2050	1965

HALLUSINOGENE RUSMIDLER

cannabis, syntetiske cannabinoider, LSD, fleinsopp

Hallusinogener er en fellesbetegnelse på rusmidler som påvirker sentralnervesystemet og først og fremst forårsaker en endret bevissthetstilstand. Disse kalles hallusinogene da sansebedrag er et vanlig følge ved bruk av slike rusmidler. Det finnes en rekke forskjellige hallusinogener, både syntetiske og naturlige (Rustelefonen).

FIGUR 3: LANGTIDSTRENDER HALLUSINOGENE RUSMIDLER 2002 - 2020

Langtidstrenden for cannabis har vært jevnt økende siden 2002, men har stabilisert seg på et høyt nivå etter 2017. Fleinsopp/philocybesopper har hatt en stabil trend fra 2002 og til våren 2020, mens vi den siste perioden ser er ganske markant økning. For LSD var trenden stabil fra 2002 til 2008, mens den i perioden 2009 til 2015 var økende. Etter dette ser trenden ut til å ha stabilisert seg, men med sesongmessige variasjoner. Syntetiske cannabinoider, som ble identifisert i 2011 og overvåket fra høsten 2012, hadde en økende tendens det første året, for deretter å være noenlunde stabil fram til 2018. Trenden etter 2018 har vært svakt stigende (figur 3).

TABELL 4

CANNABIS
AGGREGERT DIFFERANSE
APRIL - SEPTEMBER 2020

	SKÅR
BRUK	-5
TILGJENGELIGHET	-6
INTERESSE	-2
AGGREGERT DIFFERANSE	-13

CANNABIS

Cannabis er en samlebetegnelse på materiale fra planten Cannabis sativa og er det mest brukte narkotiske stoffet i Norge og resten av den vestlige verden. Hasj, marihuana og cannabisolje, er alle produkter fra cannabisplanten. Det viktigste aktive virkestoffet er tetrahydrocannabinol (THC), som er fettløselig og lagrer seg i kroppens fettvev og i hjernens myelin. Cannabis har en dempende og svak hallusinogen effekt. Jevnlige inntak av stoffet vil gi en gradvis opphopning av THC i kroppen. De siste ti årene har THC-innholdet i cannabisprodukter økt markant, parallelt med at innholdet av cannabidiol (CBD), som motvirker flere av de uønskede effektene av THC, vært synkende (www.fhi.no). Produktutviklingen når det gjelder cannabis har også vært gjennom endringer, og inkluderer i dag en lang rekke ulike produkter med varierende potens/styrke.

I perioden april – september 2020 var det en liten nedgang både i bruk, tilgjengelighet og interesse for cannabis. Samlet gir dette en nedadgående tendens (tabell 4).

BRUK

I trendpanelet kjente 31 av 32 personer til at cannabis ble brukt i deres nettverk eller omgangskrets det siste halve året, og de rapporterte at bruken var stabil.

Cannabis var det nest mest brukte rusmiddelet etter alkohol både for gruppene «Generelle samfunn» og «Uteliv» og «Risiko-/etablert miljø», deretter fulgte amfetamin.

Flere av informantene i trendpanelet rapporterte at cannabis fremdeles er dyrere og mindre tilgjengelig sammenlignet med rett forut for covid-19-pandemien, men at tilgjengeligheten har økt sammenlignet med forrige periode. Flere av trendpanellistene beskriver også at mangelen på cannabis har medført at de som normalt har et stort forbruk, har erstattet cannabis med andre rusmidler; alkohol og GHB/GBL først og fremst.

Cannabis ble kombinert med en rekke andre rusmidler, men det er først og fremst alkohol som nevnes av trendpanelet. Den vanligste inntaksmåten var fremdeles å røyke cannabis, mens det å svelge den var den nest mest vanlige måten å innta cannabis. Prisen på cannabis denne perioden var mellom kr. 250 – 300,-/gram, hvilket er en liten reduksjon fra vårens priser. Prisene varierer imidlertid mye ifølge trendpanellistene.

Cannabis har de siste årene hatt mange slanguttrykk, så også siste periode. Denne gangen ble 23 ulike slanguttrykk for cannabis nevnt; Weed, Afghaner, Bruning, Grønning, G, Gasslar, Jonny, Gallar og Mary J for å nevne noen.

Fem av de ti nøkkelpersonene i skole kjente til bruk av cannabis blant elever de fulgte opp i perioden april – september 2020, og det var det nest mest brukte rusmiddelet etter alkohol. Brukstrenden ble rapportert som økende. Det vanligste problemet knyttet til cannabisbruk var skolefravær.

Behandlingsdata fra Helse-Bergen viste at det var stabilitet mht. pasienter som hadde cannabis som hoveddiagnose ved oppstart utredning/behandling. Det samme viste tall fra Akuttposten i Helse-Bergen.

Resultatene når det gjelder cannabis påvist i urinprøver tatt i fengslene var stabile, men blodprøveanalyser fra Helse-Bergen og Oslo Universitetssykehus viste en svak nedgang i antall positive prøver for THC.

TILGJENGELIGHET

Det var ingen endring i antall beslag av cannabis i Tolletaten, mens beslaglagt mengde gikk opp i perioden april-september 2020, sammenlignet med perioden oktober 2019-mars 2020.

Kripos meldte om en nedgang både i antall beslag og beslaglagt mengde.

Fengslene rapporterte om en sterk nedgang både i antall beslag og beslaglagt mengde. Kriminalomsorgen har ellers meldt at beleggsprosenten i fengselet har vært vesentlig redusert grunnet covid-19-restriksjonene, så funnene derfra må sees i lys av dette.

Trendpanelet rapporterte om en redusert tilgjengelighet på cannabis. Nøkkelpersoner ved skolene meldte om en noe økt tilgjengelighet på cannabis, men her er tallene små.

INTERESSE

Søk på cannabis på nettsidene til Bergensavisen (BA) og Bergens Tidende (BT) gav henholdsvis en nedgang og en økning i treff siste halvår, mens tendensen for Google Trends var stabil.

Rustelefonen hadde en liten reduksjon i antall henvendelser om cannabis siste periode sammenlignet med halvåret oktober 2019-mars 2020.

KONSEKVENSER AV CANNABISBRUK

Cannabis havner sammen med amfetamin på en andreplass over rusmiddel som gir mest helse- og sosiale konsekvenser. De helse- og sosiale konsekvenser knyttet til bruk av cannabis som hyppigst ble nevnt var psykiske problemer som angst og depresjon, men flere nevnte også problemer med konsentrasjon og det å følge opp skolegang og arbeid.

TABELL 5

SYNTEKISKE CANNABINOIDER
 AGGREGERT DIFFERANSE
 APRIL - SEPTEMBER 2020

	SKÅR
BRUK	-1
TILGJENGELIGHET	6
INTERESSE	1
AGGREGERT DIFFERANSE	6

SYNTEKISKE CANNABINOIDER/ SYNTEKISK CANNABIS

Syntetiske cannabinoider er produkter som er laget for å etterligne effektene av organisk cannabis. Syntetiske cannabinoider blir gjerne kalt «designer drugs» eller «Spice» og inngår i gruppen NPS (nye psyko-aktive substanser).

Tendensen når det gjelder syntetiske cannabinoider er relativt stabil (tabell 5). Til tross for relativt få treff hos kildene på syntetiske cannabinoider følger Førre Var situasjonen med syntetiske cannabinoider nøye, da rusmiddelet er identifisert blant særskilt sårbare grupper, i en rekke europeiske land.

BRUK

I trendpanelet var det 10 personer som i perioden april-september 2020 kjente til bruk av syntetiske cannabinoider i sitt nettverk. Halvparten tilhørte gruppen «Risiko-/etablert miljø» og de rapporterte om stabil bruk, det samme gjorde gruppen «Generelle samfunn», som utgjorde fire av de 10. Den vanligste inntaksmåten var røyking, etterfulgt av det å svelge rusmiddelet. Førre Var har denne gangen for få kilder som oppgir pris til at vi kan rapportere på det.

TILGJENGELIGHET

Tolletaten hadde få beslag av syntetiske cannabinoider i denne perioden, men en økning i beslaglagt mengde. Trendpanelet rapporterte om stabil tilgjengelighet.

INTERESSE

Søk på syntetiske cannabinoider i BA og BT gav få treff siste halvår, det samme gjaldt Rustelefonen.

TABELL 6

LSD
 AGGREGERT DIFFERANSE
 APRIL - SEPTEMBER 2020

	SKÅR
BRUK	6
TILGJENGELIGHET	12
INTERESSE	-3
AGGREGERT DIFFERANSE	15

LSD

Noen hallusinogener framstilles syntetisk, eksempelvis LSD, som er et løselig salt som er farge-, lukt- og smakløst. Det dryppes ofte på porøst papir som deles opp i små firkanter.

I perioden april – september 2020 viste tendensen for LSD en økning på 15 i aggregert differanse, hovedsakelig i form av tilgjengelighet (tabell 6).

BRUK

I Trendpanelet ble det rapportert om stabil bruk av LSD. Det var 11 personer i Trendpanelet som rapporterte på LSD i sin omgangskrets/miljø. Disse tilhørte hovedsakelig gruppen «Risikomiljø/etablert rusmiljø». LSD ble primært lagt på tungen/svelget. Få rapporterte om kombinasjonsbruk, men de som besvarte dette, sa at LSD oftest ble kombinert med alkohol. Rusmiddelet kalles oftest «syre» eller «frimerke».

Akuttposten rapporterte en sterk økning i antall pasienter som oppga å ha brukt LSD i forkant av innleggelse.

TILGJENGELIGHET

Tolletaten hadde en sterk økning i antall beslag og beslaglagt mengde i perioden april-september 2020, sammenlignet med halvåret før. Trendpanelet rapporterte om stabil tilgjengelighet av LSD.

INTERESSE

Rustelefonen hadde få treff på henvendelser vedrørende LSD siste periode, og rapporterte om en stabil tendens sammenlignet med perioden oktober 2019-mars 2020. Tendensen var også stabil hos Google Trends, mens BA og BT rapporterte om nedgang.

TABELL 7
FLEINSOPP
AGGREGERT DIFFERANSE
APRIL – SEPTEMBER 2020

	SKÅR
BRUK	8
TILGJENGELIGHET	12
INTERESSE	2
AGGREGERT DIFFERANSE	22

Fleinsopp/ philosybesopper

Det finnes mange vekster i naturen som har hallusinogene virkninger, eksempelvis fleinsopp. Effekten kommer alt fra 15-60 minutter etter inntak og rusen varer i fire til seks timer. Psilocybin er virkestoffet i fleinsopp og i en del andre sopper som kan gi ruseffekt.

Tendensen for fleinsopp viste en sterk stigende tendens i perioden april-september 2020 sammenlignet med perioden forut (tabell 7).

BRUK

Elleve personer i Trendpanelet kjente til fleinsopp i sitt miljø/omgangskrets, dette var hovedsakelig fra gruppen «Risiko, etablert miljø». De rapporterte om en sterk økning i bruk av fleinsopp. Fleinsopp ble primært oppgitt å svelges, men noen rapporterte også om at rusmiddelet ble røykt. Det vanligste kallenavnet var «Flein». Akuttposten hadde svært få innleggelses grunnet bruk av fleinsopp.

TILGJENGELIGHET

Tolletaten hadde kun ett beslag, mens beslaglagt mengde var stort sammenlignet med den forrige perioden. Trendpanelet rapporterte om en sterk økning i tilgjengelighet på Fleinsopp.

INTERESSE

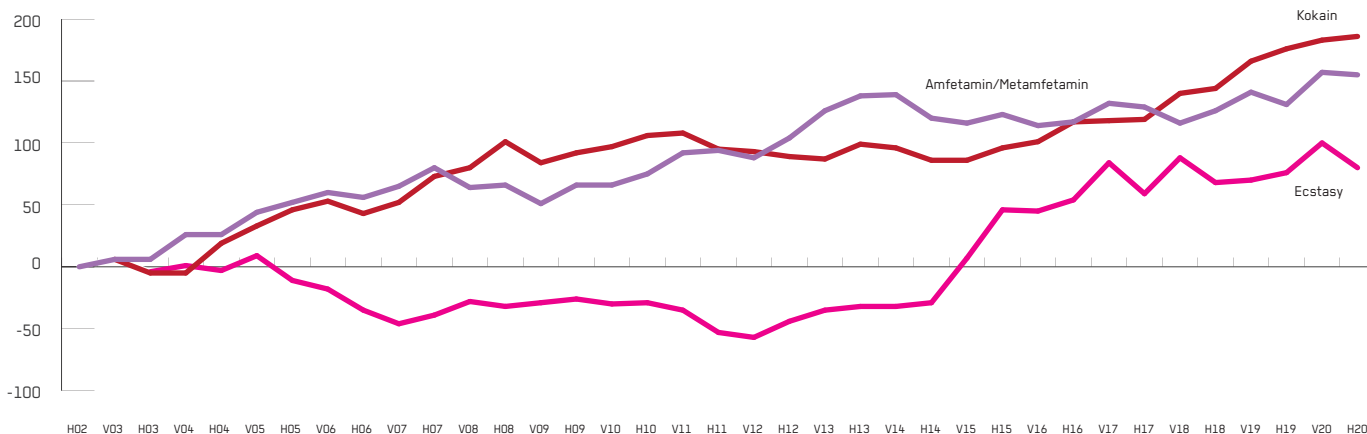
Søk på fleinsopp gav få treff både i Bergensavisen og Bergens Tidende. Det var også få henvendelser til Rustelefonen vedrørende dette rusmiddelet, og stabilt sammenlignet med oktober 2019-mars 2020. Google Trends viste nær en dobling i treffene på Fleinsopp siste periode sammenlignet med perioden før.

SENTRALSTIMULERENDE RUSMIDLER

amfetamin, metamfetamin, kokain, ecstasy

Sentralstimulerende rusmidler påvirker sentralnervesystemet ved at mengden av signalstoffene noradrenalin og dopamin i hjernen øker. Inntak av stoffene kan gi store pupiller, langsommere lysreaksjon, puls- og blodtrykksstigning og økt kroppstemperatur. Dette øker risikoen for alvorlige reaksjoner som hjerneblødning, hjerterytmeforstyrrelser og hjerteinfarkt (www.fhi.no).

FIGUR 4: LANGTIDSTRENDER SENTRALSTIMULERENDE RUSMIDLER 2002 - 2020

Både amfetamin/metamfetamin og kokain har hatt en økende langtidstrend fra 2002 til 2020. Ecstasy/MDMA lå stabilt lavt i årene mellom 2005 og 2014, men har etter det hatt en sterkt stigende trend (figur 4).

TABELL 8

AMFETAMIN/METAMFETAMIN AGGREGERT DIFFERANSE APRIL - SEPTEMBER 2020

	SKÅR
BRUK	6
TILGJENGELIGHET	-3
INTERESSE	-5
AGGREGERT DIFFERANSE	-2

Amfetamin/metamfetamin

Amfetamin og metamfetamin er nært beslektede syntetiske sentralstimulerende midler som går under samlebetegnelsen amfetaminer. Amfetamin er i ren form et hvitt og luktfritt pulver, men er oftest utblandet når det selges på gaten. Metamfetamin blir oftest solgt i pulverform som «sterk» amfetamin, men forekommer også i fast form, som krystallklumper, og kalles gjerne «ice», «crystal» eller «meth». Rus fremkalt av amfetaminer varer i tre til seks timer, og kan gi en følelse av økt selvtillit og energi, pratsomhet, nervøsitet og dempet sult og søvnbehov. Uro, forvirring og tankeforstyrrelser kan forekomme. Langvarig bruk kan gi angst, depresjon og psykoser.

I følge Førre Var har tendensen for bruk, tilgjengelighet og interesse for amfetamin/metamfetamin vært relativt stabil den siste perioden (tabell 8).

BRUK

18 personer i Trendpanelet rapporterte at de kjente til bruk av amfetamin/metamfetamin, og det var det tredje mest brukte rusmiddelet i perioden april- september 2020. Noen færre kjente til amfetamin enn metamfetamin. Bruk ble rapportert å være stabil. Det var en overvekt i gruppen «Risikomiljø/etablert rusmiljø» som kjente til amfetamin/metamfetamin – 11 personer, men gruppene «Uteliv» og «Det generelle samfunn» rapporterte også på kjennskap til at rusmiddelet ble brukt i deres miljø (henholdsvis 3 og 4 personer). Pris på amfetamin ble rapportert å være omtrent kr. 300,- pr. gram.

Amfetamin ble hovedsakelig svelget, deretter injisert og så sniffet. De mest vanlige slanguttrykk for amfetamin var «Speed», deretter «Fart» «Joggesko» og «Pepper», mens metamfetamin gikk som «Meth» eller «Met».

Få av nøkkelpersonene i skolen rapporterte å kjenne til bruk av amfetamin i elevgruppen de fulgte opp, men de

rapporterte om en gradvis økende tendens.

Apotekerforeningens data viser en liten oppgang i salg av amfetaminpreparater.

Det var en stabil tendens i antall positive tester for amfetaminer som ble analysert ved Helse-Bergen- LKB, det samme gjaldt blodprøveanalysene gjort fra Oslo Universitetssykehus.

Fengselet rapporterte om en oppgang i positive urinprøver for amfetamin/metamfetamin.

Tall fra Akuttposten i Helse-Bergen viste en stabil tendens for amfetamin/metamfetamin.

TILGJENGELIGHET

Tolletaten hadde en nedgang i både antall beslag og beslaglagt mengde i perioden april-september 2020 sammenliknet med perioden oktober 2019-mars 2020.

Kripos hadde en nedgang i antall beslag, mens beslaglagt mengde var stabil.

Fengslene rapporterte en økning både når det gjaldt antall og mengde beslaglagt amfetamin/ metamfetamin. Også positive urintester viste en økning.

Nøkkelpersoner i skole rapporterte om en svakt økende tilgjengelighet på amfetamin. Trendpanelet rapporterte om en stabil tilgjengelighet på amfetamin

Gruppen «Risikomiljø/etablert rusmiljø» i Trendpanelet rapporterte om økt tilgjengelighet av amfetamin sammenliknet med forrige periode.

INTERESSE

Rustelefonen rapporterte om en nedgang i antall henvendelser på amfetamin/metamfetamin.

Søk på amfetamin viste ingen en nedgang i antall treff både på BA og BT sine hjemmesider, det samme gjaldt Google Trends.

TABELL 9
KOKAIN
AGGREGERT DIFFERANSE
APRIL – SEPTEMBER 2020

	SKÅR
BRUK	-6
TILGJENGELIGHET	8
INTERESSE	1
AGGREGERT DIFFERANSE	3

Kokain

Kokain utvinnes fra bladene på kokabusken. Kokain gir en raskt innsettende intens rus. Rusen som er kortvarig, øker aktiviteten i sentralnervesystemet og får brukeren til å føle seg mer våken og energisk. Kokain er svært avhengighetsskapende.

Tendensen for kokain i perioden april-september 2020 var økende. Mens tilgjengelighet og interesse var relativt stabil, gikk bruk opp (tabell 9).

BRUK

I Trendpanelet kjente i overkant av to tredjedeler til bruk av kokain i sitt nettverk/omgangskrets i perioden. Kokain var kjent i alle de tre gruppene i trendpanelet, noen flere fra gruppen «Risikomiljø/etablert miljø» enn «Det generelle samfunn» og «Uteliv».

Trendpanelet rapporterte om en stabil bruk av kokain. Den vanligste inntaksmåten for kokain var sniffing, mens noen få også oppga at den ble svelget og røykt. Kokain ble hyppigst kombinert med alkohol. Få trendpanellister rapporterte pris for kokain, prisen ble oppgitt å være rundt kr. 1.000,-/gram. «Coke» og «kola» ble hyppigst nevnt som slanguttrykk, deretter «stripe» og «snø».

Ingen i gruppen nøkkelpersoner i skolen kjente til bruk av kokain i elevgruppene de fulgte opp.

Oslo Universitetssykehus hadde en nedgang i prøver med positivt utslag på kokain mens tallene fra LKB-Helse Bergen var stabile siste periode. Det samme gjaldt urinprøver tatt i fengselet, men her var det små tall.

Behandlingsdata fra Helse Bergen viste en stabil tendens når det gjelder de som hadde kokain som hoveddiagnose ved oppstart utredning/behandling. Også Akuttposten viste en stabil tendens i antall personer som oppgav å ha inntatt kokain i forkant av innleggelse.

TILGJENGELIGHET

Tolletaten gjorde få beslag av kokain sist periode, mens mengde beslaglagt kokain viste en økning.

Det var stabilt når det gjelder antall beslag av kokain gjort av Kripes, mens beslaglagt mengde kokain viste en økning.

Trendpanelet rapporterte om en stabilitet i tilgjengeligheten på kokain.

INTERESSE

Kildene som rapporterte på interesse for kokain sist periode rapporterte noe ulike tendenser. Mens det i BA var en nedgang i treff på kokain, rapporterte BT og Google Trends en økning. Treff i BT viste stabilitet sammenlignet med forrige periode.

Også Rustelefonen meldte om stabilitet vedrørende henvendelser om kokain.

TABELL 10
ECSTASY/MDMA
AGGREGERT DIFFERANSE
APRIL – SEPTEMBER 2020

	SKÅR
BRUK	-8
TILGJENGELIGHET	-7
INTERESSE	-5
AGGREGERT DIFFERANSE	-20

Ecstasy/MDMA

MDMA/Ecstasy er et rusmiddel som virker både sentralstimulerende og hallusinogent. Rusvirkningen kan beskrives som oppkvikkende, og gir forsterkede sanseinntrykk samt følelser av eufori og velvære (Rustelefonen). Effekten avhenger av virkestoff og konsentrasjon, men kan også variere fra person til person. Betegnelsen ecstasy brukes om en rekke beslektede stoffer, der MDMA (3,4-metylendioksimetamfetamin) er det mest brukte. Virkningen kommer etter 30–60 minutter og varer i fire til åtte timer, og kan komme til uttrykk gjennom store pupiller, økt kroppstemperatur og hjerterytme, kvalme, brekninger og forvirringstilstand. Ecstasy/MDMA kan gi søvnproblemer, humørsvingninger, depresjon, angst, paranoia og hukommelsestap (Rusopplysningen.no).

Tendensen for ecstasy/MDMA i perioden april-september 2020 viste en nedgang både i bruk tilgjengelighet og interesse. Samlet ga dette en aggregert differanse på -20 (tabell 10).

BRUK

To tredjedeler av Trendpanelet kjente til bruk av ecstasy/MDMA i perioden april – september 2020. Bruk ble rapportert som stabil. Alle de tre gruppene i trendpanelet kjente til bruk av ecstasy/MDMA. Mens gruppene «Generelle samfunn» og «Uteliv» rapporterte om stabilitet eller nedgang i bruk, rapporterte gruppen «Risiko etablert rusmiljø» om en økning i bruk.

Den vanligste inntaksmåten var å svelge ecstasy/MDMA, men det ble også sniffet. Det vanligste slanguttrykket var «Molly» og så «Emma» og «Knips». Ecstasy/MDMA ble oftest kombinert med alkohol.

Få i trendpanelet har oppgitt pris på ecstasy/MDMA denne gangen.

To av nøkkelpersonene i skolen rapporterte også denne gangen til at de kjente til bruk av ecstasy/MDMA blant elevene de fulgte opp.

LKB-Helse Bergen rapporterte om stabil situasjon, mens Oslo Universitetssykehus rapporterte om en nedgang i antall prøver som var positive på ecstasy/MDMA i perioden april-september 2020, sammenlignet med perioden før.

Akuttposten halverte omtrent antallet innleggelser hvor det var brukt ecstasy/MDMA i forkant av innleggelse.

TILGJENGELIGHET

Både antall beslag og beslaglagt mengde gikk ned i Tolletaten.

Kripos rapporterte at antall beslag var stabilt, mens beslaglagt mengde økte. I fengselet var det ingen beslag av ecstasy/MDMA i denne perioden, det var dermed en nedgang i forhold til både i antall beslag og beslaglagt mengde.

Trendpanelet rapporterte om stabil tilgjengelighet av ecstasy/MDMA, mens to av Kjentmennene rapporterte at ecstasy/MDMA var blitt mer tilgjengelig blant elevene de fulgte opp, men dette baseres på svake data.

INTERESSE

Antall treff på søk ecstasy/MDMA på BA og BT sine hjemmesider var stabile den siste perioden sammenlignet med forrige periode. Treff på Google Trends viste en nedgang.

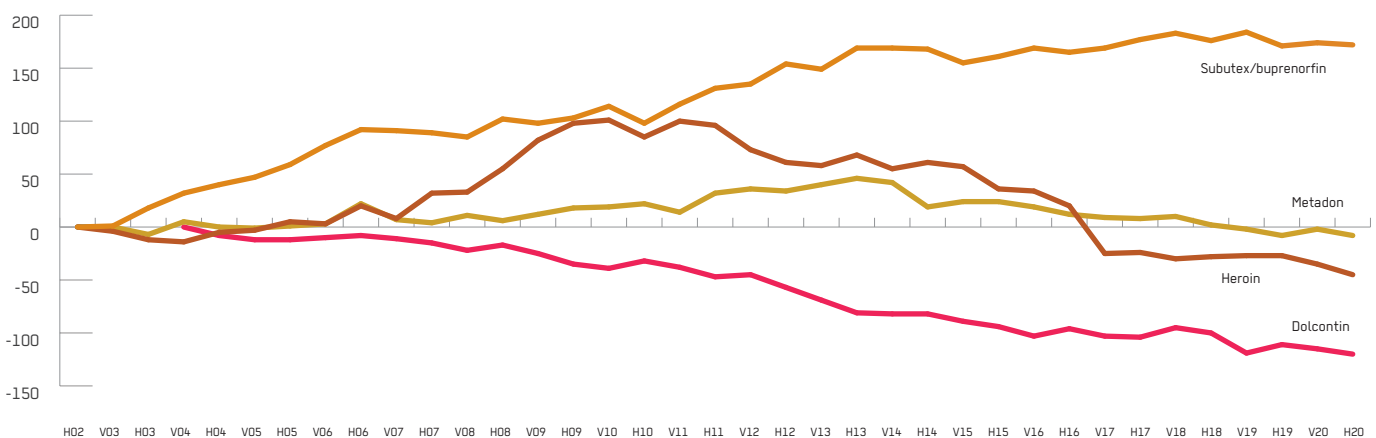
Det var en halvering i antall henvendelser til Rustelefonen vedrørende ecstasy/MDMA sist periode.

OPIOIDER

Heroin, metadon, Subutex, Buprenorphine, Suboxone, Dolcontin

Opioider er en fellesbetegnelse på ulike stoffer som kommer fra opiumsvalmuen og fra kunstig framstilte stoffer med tilsvarende virkning. Opioider virker dempende på sentralnervesystemet og har en bedøvende effekt som gir en velbehagsfølelse, kombinert med at brukerne blir mindre selvkritiske og likegyldige. Alle opioider er vanedannende og har toleranseutvikling. Abstinensene er sterke og starter rundt tolv timer etter siste inntak. Opioider omfatter blant annet stoffene heroin, morfin, metadon og buprenorfin. Buprenorfinpreparater (Subutex, Buprenorphine, Suboxone) og metadon brukes i legemiddelasistert rehabilitering (LAR). I likhet med andre opioider, kan bruken av disse preparatene til ikke-medisinske formål medføre negative helseeffekter som avhengighet, overdose og infeksjoner (EMCDDA, 2011). Førre Var rapporterer om illegal bruk av de nevnte legemidlene.

FIGUR 5: LANGTIDSTRENDER OPIOIDER 2002 - 2020

I årene 2002 til 2006 var det en stabil trend for heroin. Fra 2007 til 2010 var den økende, mens det fra 2011 har vært en nedadgående trend fram til den flatet ut i 2017. De siste tre periodene ser det igjen ut til at trenden for heroin er nedadgående. I perioden 2002- 2019 har Subutex/buprenorfin har hatt en økende trend, men kan nå se ut til å ha flatet ut. Metadon har hatt en relativt stabil trend og Dolcontin har hatt en nedadgående trend (figur 5).

TABELL 11
HEROIN
AGGREGERT DIFFERANSE
APRIL - SEPTEMBER 2020

	SKÅR
BRUK	-9
TILGJENGELIGHET	0
INTERESSE	-1
AGGREGERT DIFFERANSE	-10

Heroin

Heroin fremstilles fra opiumsvalmuen, der det viktigste virkestoffet er morfin, som har en dempende effekt på sentralnervesystemet og gir en smertestillende og bedøvende rus. Virkningen kommer raskt etter inntak og varer fra fire til tolv timer. Heroin kan være spesielt giftig og overdoser er hyppig rapportert.

I perioden april-september 2020 var det samlet en nedadgående tendens for heroin, bhvor det først og fremst var bruksindikatorerne som slo inn (tabell 11).

BRUK

En tredjedel av Trendpanelet kjente til bruk av heroin i egen målgruppe. I overveiende grad var dette fra gruppen «Risiko-/etablert rusmiljø», som rapporterte en stabil bruk. Mest vanlige inntaksmåte ble rapportert å være injisering, med røyking som nest mest vanlige måte. Heroin kombineres oftest med benzodiasepiner og alkohol. Det vanligste slanguttrykket for heroin var «Dop» ifølge informantene. Noen informanter har nevnt at kvaliteten på heroin har vært noe varierende men sterkere siste periode.

Oslo Universitetssykehus rapporterte ingen endring i antall prøver som var positive for heroin i perioden april-september 2020, sammenlignet med perioden før, mens LKB-Helse Bergen rapporterte om en sterk reduksjon for heroin i prøvesvar. Antallet urinprøver fra fengselet som testet positivt på heroin var stabilt.

Helse Bergen registrerer heroinbruk under diagnosergruppe F11; Psykiske lidelser og atferdsforstyrrelser som skyldte bruk av opiater, og behandlingsdata viste at det var stabilitet mht. pasienter som hadde opiater som hoveddiagnose ved oppstart utredning/behandling. Akuttposten hadde en liten reduksjon i antall personer som hadde brukt heroin forut for innleggelse.

TILGJENGELIGHET

Tolletaten hadde ingen beslag av heroin siste periode.

Kripos hadde en nedgang i antall beslag og en økning i mengde heroin beslaglagt.

Fengslene hadde også denne perioden få beslag og ingen endring i beslaglagt mengde, en stabil situasjon.

Trendpanelet rapporterte om stabil tilgjengelighet på heroin.

INTERESSE

Antall treff på søk på heroin på hjemmesidene til BA og Google Trends viste en nedgang, mens det var stabilt på BT. Henvendelsene til Rustelefonen om heroin viste en liten oppgang.

KONSEKVENSER AV HEROINBRUK

De helsemessige og sosiale konsekvensene som ble nevnt er først og fremst beskrevet til å være psykiske problemer, abstinenser og ulike somatiske skader og plager i tillegg til sosiale forhold som dårlige økonomi- og boforhold.

TABELL 12
METADON
AGGREGERT DIFFERANSE
APRIL – SEPTEMBER 2020

	SKÅR
BRUK	-4
TILGJENGELIGHET	0
INTERESSE	-2
AGGREGERT DIFFERANSE	-6

Metadon

Metadon brukes ved behandling av opioidavhengighet. Metadon har lignende egenskaper som heroin, ved at det demper abstinenssymptomer og trangen til inntak av heroin og andre opioider reduseres (www.helsedirektoratet.no).

Tilgjengelighet, bruk og interesse for metadon var relativt stabil i perioden april-september 2020 (tabell 12).

BRUK

I overkant av en tredjedel av trendpanelet kjente til bruk av metadon, og de fleste tilhørte gruppen «Risikomiljø-/etablert rusmiljø». Bruk ble rapportert til å være stabil.

Analyser av blodprøver fra LKB Helse-Bergen var stabile mens prøvesvar ved Oslo Universitetssykehus viste en nedgang i funn på Metadon sammenliknet med forrige periode.

Analysene av urinprøver i fengslene viste en økning.

Apotekerforeningen rapporterte at salg av metadon gikk noe ned i perioden april-september 2020 sammenlignet med halvåret før.

TILGJENGELIGHET

Gruppen «Risikomiljø/Etablert miljø» i Trendpanelet rapporterte om stabil tilgjengelighet av Metadon denne perioden sammenlignet med forrige. De øvrige kildene som rapporterer tilgjengelighet inn til Førre Var hadde ikke data på Metadon sist periode.

INTERESSE

Rustelefonen hadde meldte om stabilitet i antall henvendelser på Metadon.

Treff på søk på Metadon både i BA og BT viste nedgang i antall treff sammenliknet med perioden før, sterkest var nedgangen i BT. Google Trends viste en økning i antall treff.

SUBUTEX/BUPRENORFIN (SUBUTEX, BUPRENORPHINE)

Buprenorfin er et syntetisk opioid og er bl.a. virkestoffet i preparatene Subutex, Buprenorphine og Suboxone, som brukes i LAR-behandling (www.felleskatalogen.no). Subutex og Buprenorphine er synonympreparater. Suboxone inneholder like mye av virkestoffet buprenorfin, som de to andre buprenorfinpreparatene, men er også tilsatt nalokson i hensikt å redusere mulighetene for injisering av preparatet.

I perioden april-september 2019 var det en nedgang både i bruk og tilgjengelighet når det gjelder buprenorfin (tabell 13).

TABELL 13
BUPRENORFIN
AGGREGERT DIFFERANSE
APRIL - SEPTEMBER 2020

	SKÅR
BRUK	-5
TILGJENGELIGHET	3
INTERESSE	0
AGGREGERT DIFFERANSE	-2

Buprenorfin (Subutex, Buprenorphine, Suboxone)

Buprenorfin er et syntetisk opioid og er bl.a. virkestoffet i preparatene Subutex, Buprenorphine og Suboxone, som brukes i LAR-behandling (www.felleskatalogen.no). Subutex og Buprenorphine er synonympreparater. Suboxone inneholder like mye av virkestoffet buprenorfin, som de to andre buprenorfinpreparatene, men er også tilsatt nalokson i hensikt å redusere mulighetene for injisering av preparatet.

I perioden april-september 2020 var det en nedgang både i bruk og tilgjengelighet når det gjelder buprenorfin (tabell 13).

BRUK

I underkant av halvparten av trendpanelet kjente til bruk av Subutex/Buprenorfin. Trendpanelet rapporterte om stabil bruk. Pris ble rapportert til å være rundt kr. 200,-/tablett. Mest brukte måte å bruke Subutex/Buprenorphine ble rapportert å være å svelge/legge det under tunga, deretter å injisere. Slanguttrykk var «Sub».

Prøvesvar fra både fra LKB - Helse Bergen og Oslo Universitetssykehus viste ingen endring i prøver med funn av Subutex/Buprenorfin.

Antallet positive prøver fra fengselet viste en økning.

Apotekerforeningen viste ingen endring i salg av Subutex/Buprenorfin, mens tall fra Nordstjernen apotek viste en sterk nedgang i salg av Subutex/Buprenorfin siste periode.

TILGJENGELIGHET

Tolletaten hadde ingen beslag og med det en liten nedgang i beslaglagt mengde på Subutex/Buprenorfin siste halvår.

Fengslene hadde en økning i både antall beslag og beslaglagt mengde sammenliknet med sist periode.

Trendpanelet rapporterte om stabil tilgjengelighet.

INTERESSE

Tall fra Rustelefonen viste ingen endring i antall henvendelser vedrørende Subutex/Buprenorfin denne perioden sammenlignet med oktober 2019 - mars 2020.

Både BA og BT hadde få treff på Subutex og Buprenorfin siste periode, og ned var en nedgang sammenlignet med perioden før. Google Trends viste en sterk økning i antall treff.

TABELL 14
DOLCONTIN/MORFIN
AGGREGERT DIFFERANSE
APRIL - SEPTEMBER 2020

	SKÅR
BRUK	-6
TILGJENGELIGHET	0
INTERESSE	1
AGGREGERT DIFFERANSE	-5

Dolcontin

Dolcontin er morfintabletter med lang virketid. Medikamentet brukes mot sterke smerter, særlig ved kreftsykdom og unntaksvis ved LAR-medisinerer.

Det var en liten nedgang i bruk, og stabil tilgjengelighet og interesse for Dolcontin i perioden april – september 2020 (tabell 14).

BRUK

I underkant av en tredjedel av trendpanelet kjente til bruk av Dolcontin i sitt miljø, hovedsakelig fra gruppen «Risikomiljø-/etablert rusmiljø».

Det ble ikke rapportert om endring i bruk. Inntaksmåten var først og fremst å svelge, deretter å injisere.

Blodprøveanalyser fra Oslo Universitetssykehus viste nedgang i prøver med positivt utslag på Dolcontin, mens LKB - Helse-Bergen viste ingen endring.

Data fra Apotekerforeningen viser en sterk nedgang i salg av Dolcontin siste halvår sammenlignet med halvåret fra oktober 2019 -mars 2020.

Vitrusapotek Nordstjernen hadde en liten økning i salg av Dolcontin.

TILGJENGELIGHET

Det er kun Trendpanelet av interessekildene som denne gangen har data på tilgjengelighet, og de rapporterte om stabil tilgjengelighet av Dolcontin.

INTERESSE

Hverken BA eller BT hadde treff på Dolcontin sist periode, det samme gjaldt Google Trends. Rustelefonen hadde noen få henvendelser på Dolcontin, en liten oppgang fra siste periode.

Andre opioider

Føre Var spør spesifikt om bruk av ulike smertestillende opioider med formål å oppnå ruseffekt. Det er flere i Trendpanelet som rapporterer om bruk av denne typen medikamenter. Elleve av trendpanellistene rapporterer at de kjenner til bruk av «andre morfinpreparater».

Virkestoffet tramadol finnes i medikamenter som Tramadol®, Nobligan® og Tramagetic® og er et opioidanalgetika som brukes mot moderate akutte og kroniske smerter (legemiddelhandboka.no). Syv av informantene i trendpanelet kjente til bruk av tramadol siste halvår. Tramadol ble hovedsakelig rapportert brukt i gruppen risiko-/etablert miljø, men var også kjent i de to øvrige gruppene.

Indikasjonene for bruk av oksykodon (Oxycodone®, Oxycontin® og OxyNorm®) er sterke smerter spesielt i forbindelse med kreft (felleskatalogen.no). Noen av informantene, i all hovedsak fra risiko-/etablert miljø, kjente til bruk av oksykodon.

Fentanyl er et opioid som er 100 ganger mer potent enn morfin. Det har vært på markedet siden 1960-tallet som injeksjonspreparat for bruk i anestesi. Fentanyl finnes også som depotplaster for bruk som smertelindring ved kronisk smerte (spesielt hos kreftpasienter) (legemiddelhandboka.no). Fentanyl finnes i Norge som depotplaster (Durogesic® og Fentanyl®), injeksjonsvæske, neseppray og tablett.

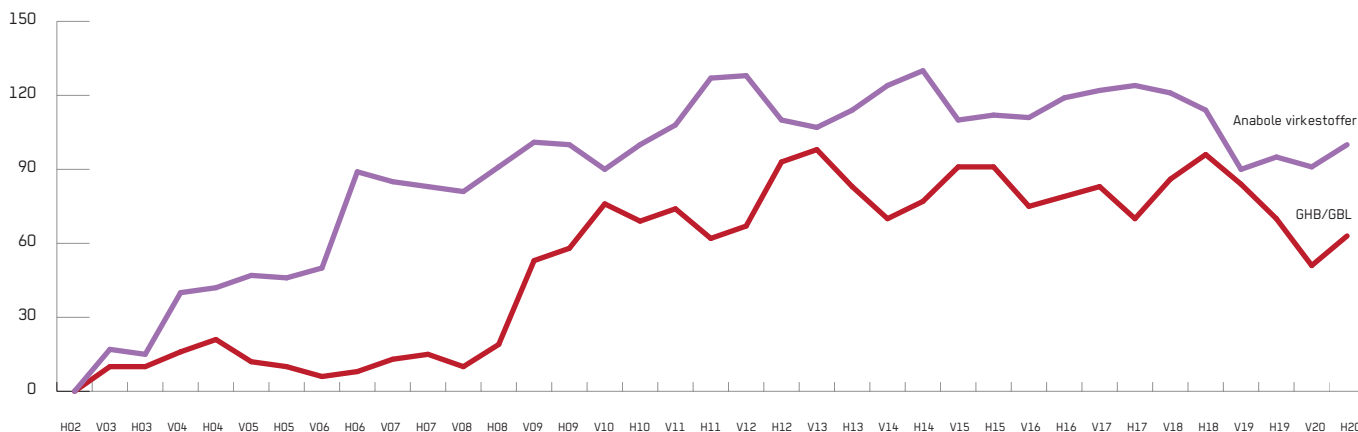
Føre Var rapporterte fentanyl som ett nytt rusmiddel brukt i Bergen i 2013. I 2017 var det 7 informanter som rapporterte om bruk av fentanylpreparater. Etter dette har det vært mindre rapporteringer knyttet til fentanyl. Denne perioden var det fire informanter som rapporterte kjennskap til rusmiddelet, hovedsakelig fra gruppen «Risikomiljø/etablert rusmiljø». Flere av informantene har også rapportert at fentanyl er blandet i heroin eller andre opiater og tablett.

ANDRE MEDIKAMENTER OG SYNTETISKE STOFFER

anabole virkestoffer, GHB/GBL, Rohypnol, Xanor, diazepam, Rivotril, Lyrica

Tendensene for anabole virkestoffer/dopingpreparater har variert gjennom årene, men langtidstrenden fra 2002 til 2014 var økende, før den så stabiliserte seg. Etter 2018 har trenden vært nedadgående. GHB/GBL hadde en stabil trend fram til 2008. Fra 2009 har trenden vært økende, men med variasjoner halvår for halvår, før den i 2018 falt igjen (figur 6).

FIGUR 6: LANGTIDSTRENDER ANABOLE VIRKESTOFFER/DOPING OG GHB/GBL 2002 - 2020

TABELL 15

ANABOLE VIRKESTOFFER AGGREGERT DIFFERANSE APRIL – SEPTEMBER 2020

	SKÅR
BRUK	0
TILGJENGELIGHET	10
INTERESSE	-1
AGGREGERT DIFFERANSE	9

Anabole virkestoffer

Anabole virkestoffer brukes ofte i doping og er en samlebetegnelse på syntetiske stoffer med muskelbyggende effekter. Det finnes ulike typer av disse preparatene. Noen er anabole steroider og inneholder testosteron, mens andre inneholder andre hormoner. Virkninger og bivirkninger av bruk varierer etter innholdsstoff og inntaksmåte.

Det har vært en stabil tendens i bruk og interesse for anabole virkestoffer/dopingpreparater i perioden april – september 2020, mens det har vært en økning i tilgjengelighet. Samlet gir det en svakt økende tendens (tabell 15).

BRUK

I underkant av en tredjedel av Trendpanelet kjente til bruk av anabole steroider/dopingpreparater i sitt miljø, og de hørte i all hovedsak til gruppen «Risikomiljø/etablert rusmiljø». Brukstrenden var stabil. Inntaksmåten var rapportert først å fremst å være gjennom injisering, deretter å svelge preparatet.

Trendpanellistene oppga ikke denne gangen, og slanguttrykket som ble brukt var «bol».

Apotekerforeningen hadde ingen endring for salg av anabole virkestoffer siste periode. Akuttposten hadde få innlagte med bakgrunn i bruk av anabole virkestoffer sist periode,

TILGJENGELIGHET

Tolletaten hadde en svak økning i antall beslag og en stor økning i beslaglagt mengde siste periode sammenlignet med perioden fra oktober 2019 til mars 2020.

Trendpanelet rapporterte om stabil tilgjengelighet av anabole steroider. Få nøkkelpersoner i skolene kjenner til bruk av anabole steroider.

INTERESSE

Rustelefonen hadde få henvendelser om anabole virkestoffer og en stabil tendens sammenliknet med forrige periode. Både BA og BT hadde få treff på anabole steroider, BA rapporterte en liten økning og BT en liten nedgang. Google Trends hadde en liten nedgang i denne perioden sammenliknet med forrige periode.

TABELL 16
GHB/GBL
AGGREGERT DIFFERANSE
APRIL – SEPTEMBER 2020

	SKÅR
BRUK	6
TILGJENGELIGHET	5
INTERESSE	1
AGGREGERT DIFFERANSE	12

GHB/GBL

GHB (gammahydroksybutyrat) er et dempende stoff som er enkelt å framstille, som pulver eller i flytende form. Vanligste inntaksmåte og dose er å drikke en kork, og virkningen inntreer i løpet av 15-30 minutter. Det er liten forskjell mellom vanlig rusdose og overdose. GBL (gammabutyrolacetone) er et konsentrat av GHB. Når GBL tynnes med basisk væske omdannes det til GHB. Et inntak av GBL, som raskt omdannes til GHB i kroppen, gir en sterkere og mer uforutsigbar rus. Rusvirkningen av GHB/GBL ligner effekten av alkohol (www.helsedirektoratet.no).

Bruk og tilgjengelighet for GHB/GBL i perioden april – september 2020 viste en økning (tabell 16).

BRUK

Nær halvparten av trendpanelet kjente til bruk av GHB/GBL. Det var flest i gruppen «Risikomiljø/etablert rusmiljø» som kjente til bruk av rusmiddelet, men også noen i gruppen «Det generelle samfunnet» rapporterte at de kjente til bruk. Bruken ble rapportert å være stabil i trendpanelet generelt, men gruppen «Risikomiljø/etablert rusmiljø» rapporterte om en økning i bruk. Noen informanter i denne gruppen rapporterte at det under perioden med covid-19 har blitt brukt mer GHB/GBL, og at dette stoffet har vært en erstatning for andre og mindre tilgjengelig rusmidler, og det har vært flere overdoser.

Trendpanelet oppga at GHB/GBL drikkes. Få rapporterte på pris, rundt 600,-/dl.

Vanligste slanguttrykk var «kork».

Det var ingen endring i antall prøver fra Oslo Universitetssykehus som påviste funn av GHB/GBL.

Akuttposten rapporterte om en sterk økning i pasienter som oppgav å ha inntatt GHB/GBL forut for innleggelse sammenliknet med forrige periode.

TILGJENGELIGHET

Tolletaten hadde ingen beslag GHB/GBL i perioden april-september 2020, det samme var tilfelle for perioden før. Kripos hadde mer enn en dobling i antall beslag, og en liten økning i beslaglagt mengde. Fengslene hadde en ingen beslag denne perioden. Trendpanelet rapporterte om stabil tilgjengelighet av GHB/GBL, men også her rapporterte gruppen «Risikomiljø/etablert rusmiljø» om en liten økning i tilgjengeligheten.

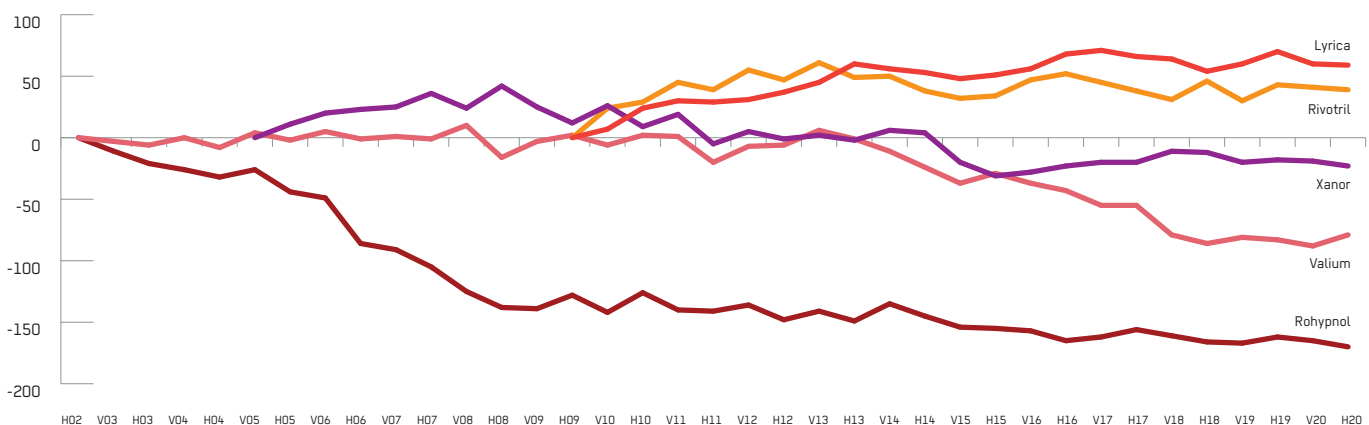
INTERESSE

Rustelefonen hadde få henvendelser om GHB/GBL sist periode, det samme hadde de forrige periode. Også søk i BA og BT viste få treff, her var det henholdsvis en nedgang og en oppgang i antall treff. Google Trends hadde en oppgang i søk på GHB/GBL siste periode.

BENZODIAZEPINER OG LYRICA

Benzodiazepiner er legemidler hvor den terapeutiske virkningen i hovedsak er beroligende, angstdempende, søvnfremmende, krampestillende eller muskelavslappende. Inntak av større mengder kan gi rus. De mest kjente benzodiazepiner er diazepam (Valium, Vival, Stesolid), oxazepam (Sobril, Alopam), klonazepam (Rivotril), alprazolam (Xanor) og flunitrazepam (Flunipam og Rohypnol). Det er utbredt misbruk av alle disse medikamentene. I noen miljøer er det vanlig å kombinere benzodiazepiner med andre rusmidler, både for å oppnå en sterkere rus og/eller dempe bivirkninger av annen rusmiddelbruk. Slik bruk øker faren for overdose (www.fhi.no). Lyrica®, med virkestoffet pregabalin, er et antiepilepticum med smerte-stillende og dempende effekt. Lyrica kan gi ruseffekt, særlig i kombinasjon med opioider. Lyrica kan gi ruseffekt, særlig i kombinasjon med opioider.

FIGUR 7: LANGTIDSTRENDER BENZODIAZEPINER OG LYRICA 2002 - 2020

I årene 2002 til 2020 har Rohypnol hatt en nedadgående trend. Det samme gjelder for Valium (diazepam), mens Xanor etter 2015 har hatt en stabil trend. Trenden for Rivotril og Lyrica var økende fra overvåkingen startet i 2010 og frem til 2013, og grafen viser hvordan disse medikamentene har erstattet Xanor og Valium. De siste årene har det vært en mer stabil tendens for Rivotril og Lyrica (figur 7).

TABELL 17
ROHYPNOL/FLUNITRAZEPAM
AGGREGERT DIFFERANSE
APRIL - SEPTEMBER 2020

	SKÅR
BRUK	-6
TILGJENGELIGHET	0
INTERESSE	1
AGGREGERT DIFFERANSE	-5

Rohypnol

Rohypnol/Flunitrazepam er et innsovningsmiddel i gruppen benzodiazepiner. Medikamentene ble avregistrert for salg i Norge, henholdsvis i 2004 og 2012, men er fortsatt mulig å få kjøpt på apotek gjennom registreringsfritak. Rohypnol (flunitrazepam) smugles også inn til Norge og selges på det illegale markedet.

I perioden april – september 2020 var det en liten nedgang i bruk og stabilitet i tilgjengelighet og interesse for Rohypnol/flunitrazepam.

BRUK

En femtedel av trendpanelet kjente til bruk av Rohypnol i sitt nettverk/miljø, noen flere i gruppen «Risikomiljø-/ etablert rusmiljø» enn i gruppen fra «Generelle samfunn». Trendpanelet rapporterte om stabil bruk.

Inntaksmåten var å svelge, og slanguttrykk var «rypper» og «hyppere».

Det var en stabil når det gjelder antall prøvesvar fra LKB- Helse Bergen som var positive for Rohypnol/flunitrazepam sammenlignet med forrige periode, det samme var situasjonen ved Oslo Universitetssykehus.

Både Vitrusapotek Nordstjernen og Apotekerforeningen hadde en nedgang i salg av Rohypnol sist periode.

TILGJENGELIGHET

Trendpanelet rapporterte om en stabilitet i tilgjengelighet av Rohypnol.

INTERESSE

Søk i BT og BA sine hjemmesider gav få treff på Rohypnol, tendensen i BA viste ingen endring, mens den i BT viste en svak økning. Tendensen i Google Trends var stabil, det samme var Rustelefonen.

TABELL 18
XANOR
AGGREGERT DIFFERANSE
APRIL – SEPTEMBER 2020

	SKÅR
BRUK	-7
TILGJENGELIGHET	3
INTERESSE	0
AGGREGERT DIFFERANSE	-4

Xanor

Xanor, med virkestoffet alprazolam, er et legemiddel som har en dempende effekt på sentralnervesystemet. Indikasjon for bruk er behandling av panikksyndrom (www.felleskatalogen).

Tendensen for Xanor i perioden april-september 2020 var relativt stabil, med en liten nedgang i bruk mens tilgjengelighet og interesse viste ingen endring (tabell 18).

BRUK

Halvparten av informantene i trendpanelet kjente til bruk av Xanor, to tredjedeler av disse tilhørte gruppen «Risikomiljø-/etablert rusmiljø». Mens trendpanelet i sin helhet oppga at trenden for Xanor var stabil, oppga «Risikomiljø-/etablert rusmiljø» en liten økning i bruk. Inntaksmåten var først og fremst å svelge, og prisen var mellom kr. 50,- og 100,-/tablett. Slanguttrykk som ble brukt var «stolper».

Prøvesvar ved LKB- Helse Bergen og Oslo Universitetssykehus OUS viste nedgang i antall prøver med funn av Xanor sammenliknet med perioden før. Akuttposten rapporterte om en nedgang av pasienter som oppgav å ha inntatt Xanor i forkant av innleggelsen.

Tall fra Apotekerforeningen viste ingen endring i salg av Xanor sammenliknet med forrige periode, mens Vitrusapotek Nordstjernen hadde en oppgang.

TILGJENGELIGHET

Tolletaten hadde en økning i antall beslag og en nedgang i beslaglagt mengde.

Trendpanelet rapporterte om ingen endring i tilgjengelighet.

INTERESSE

Rustelefonen hadde ingen endring i antall henvendelser om Xanor, den samme tendensen viste søk i BT og BA og Google Trends når det gjaldt Xanor.

TABELL 19
VALIUM/DIAZEPAM
AGGREGERT DIFFERANSE
APRIL – SEPTEMBER 2020

	SKÅR
BRUK	0
TILGJENGELIGHET	8
INTERESSE	1
AGGREGERT DIFFERANSE	9

Diazepam

Valium/Stesolid/Vival

Valium/Stesolid/Vival er synonympreparater med virkestoffet diazepam. Indikasjon for bruk er nevroser og psykosomatiske tilstander preget av angst, fobier, uro, spenning og aggresjon (www.felleskatalogen).

Det var liten endring i bruk og interesse for Valium/diazepam i perioden april-september 2020, mens det var en liten økning i tilgjengelighet. Samlet gir dette en svakt økende tendens (tabell 19).

BRUK

Halvparten av trendpanelet kjente til bruk av Diazepam-preparatene/Valium, og de oppga at både bruk og tilgjengelighet var stabil. Elleve i gruppen «Risikomiljø-/etablert rusmiljø» kjente til bruk av preparatet i sitt miljø/sin gruppe, mens henholdsvis tre og to fra «Det generelle samfunnet» og «Uteliv» gjorde det samme. Valium og andre benzodiazepiner ble gjerne kombinert med alkohol og heroin, og det ble hovedsakelig svelget, men også injisering ble rapportert av noen trendpanellister.

Både Apotekerforeningen og Vitrusapotek Nordstjernen rapporterte ingen endring for Valium/diazepam siste periode.

Helse Bergen-LKB og OUS rapporterte ingen endring i antall positive prøver.

TILGJENGELIGHET

Tolletaten hadde en liten økning i antall beslag, men få beslag, mens beslaglagt mengde av Diazepam-preparatene viste en sterk økning sammenlignet med halvåret før.

Antall beslag og mengde beslaglagt i fengselet var små, men viste en liten økning.

Trendpanelet rapporterte om ingen endring i tilgjengelighet.

INTERESSE

Både BA og Google Trends rapporterte ingen endring denne perioden sammenlignet med forrige, mens BT hadde få treff, men sammenlignet med sist periode viste treffene en nedgang. Antall henvendelser til Rustelefonen viste en økning.

TABELL 20
RIVOTRIL
AGGREGERT DIFFERANSE
APRIL – SEPTEMBER 2020

	SKÅR
BRUK	-15
TILGJENGELIGHET	9
INTERESSE	4
AGGREGERT DIFFERANSE	-2

Rivotril

Rivotril er et muskelavslappende, beroligende og angstdempende legemiddel med virkestoffet klonazepam. Rivotril brukes til behandling av epilepsi og kramper (www.felleskatalogen.no).

Samlet aggregert differanse for bruk, tilgjengelighet og interesse for Rivotril var stabil i perioden april-september 2020. Som tabell 20 viser gikk skåren for bruk ned.

BRUK

Noe over halvparten av trendpanelet kjente til bruk av Rivotril. Rivotril var først og fremst kjent i gruppen «Risikomiljø-/etablert rusmiljø», men nær halvparten av trendpanellistene fra gruppen «Generelle samfunn» kjente også til bruk av Rivotril i sin omgangskrets. Brukstendensen var stabil. Det mest vanlige var å svelge, deretter å injisere Rivotril.

Slanguttrykk var ulike variasjoner av «rivo» og «rivvo». Pris var kr. 20,- til 30,-/tablett.

Prøver med positive funn fra LKB- Helse Bergen og Oslo Universitetssykehus viste en økning.

Apotekerforeningen rapporterte ingen endring i salg av Rivotril, det samme var tilfellet for Vitrusapotek Nordstjernen.

Akuttposten rapporterte om en sterk nedgang i antall pasienter som oppgav å ha inntatt Rivotril forut for innleggelse sammenliknet med forrige periode.

TILGJENGELIGHET

Fengslene hadde få beslag og en økning både i antall beslag og beslaglagt mengde.

Tolletaten hadde få beslag av Rivotril, mens beslaglagt mengde økte.

Trendpanelet oppga at tilgjengeligheten var stabil.

INTERESSE

Henvelnelser til Rustelefonen vedrørende Rivotril viste siste periode en sterk økning.

Søk i BA og BT hadde få treff i denne perioden. For BA var det ingen endring, og for BT var det en liten økning sammenliknet med forrige periode. Google Trends viste en liten nedgang i antall treff sammenliknet med forrige periode.

TABELL 21
LYRICA
AGGREGERT DIFFERANSE
APRIL – SEPTEMBER 2020

	SKÅR
BRUK	-4
TILGJENGELIGHET	4
INTERESSE	-1
AGGREGERT DIFFERANSE	-1

Lyrice

Lyrice er et legemiddel som inneholder virkestoffet pregabalin og tilhører en gruppe legemidler som brukes for å behandle epilepsi, nevropatisk smerte og generalisert angstlidelse (GAD) hos voksne (www.felleskatalogen.no).

Det var en liten nedgang i bruk, en tilsvarende oppgang i tilgjengelighet og en stabil interesse for Lyrice, noe som samlet ga stabil tendens for Lyrice i perioden april-september 2020 (tabell 21).

BRUK

Det er hovedsakelig innenfor gruppen «Risikomiljø-/etablert rusmiljø» det ble rapportert om bruk av Lyrice. Bruken ble rapportert å være stabil.

Lyrice ble først og fremst rapportert som et rusmiddel å svelge, deretter var det å injisere det rapportert. Få av trendpanellistene rapporterte på pris.

Oslo Universitetssykehus rapporterte om en liten økning i antall prøver som var positiv for Lyrice denne perioden, mens LKB- Helse Bergen meldte om en nedgang.

Akuttposten rapporterte om en nedgang i antall innleggelser hvor pasienten hadde inntatt Lyrice i forkant av innleggelse.

Både Apotekerforeningen og Vitrusapotek Nordstjernen rapporterte at salg av Lyrice var stabil siste periode. Fengselet hadde ingen positive urintester på Lyrice sist periode, en nedgang fra sist periode.

TILGJENGELIGHET

Tolletaten hadde få beslag, men en sterk økning i beslaglagt mengde sist periode sammenliknet med perioden tidligere.

Trendpanelet rapporterte om redusert tilgjengelighet for Lyrice den siste perioden.

INTERESSE

Rustelefonen hadde få henvendelser om Lyrice og en liten økning i henvendelser. Søk på Lyrice i BT og BA gav henholdsvis en stabil tendens og en liten nedgang sammenliknet med forrige periode. Treff i Google Trends gav en nedgang sist periode sammenliknet med vårens rapport.

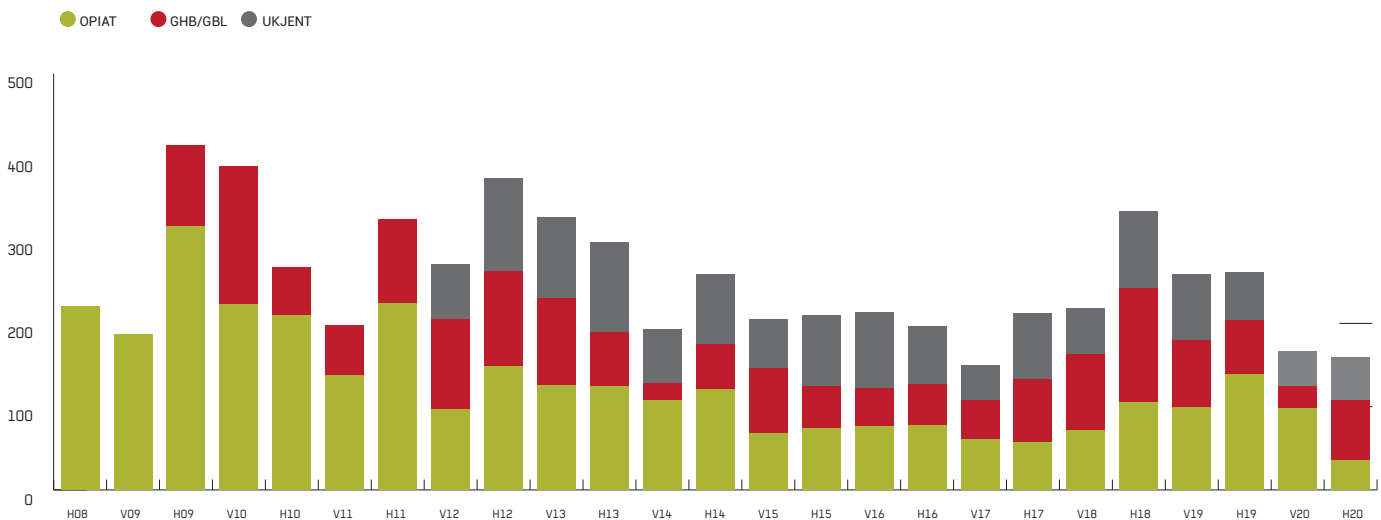
KONSEKVENSER AV RUSMIDDELBRUK

En del informasjon som innhentes til Førre Var er relatert til rusmiddelbruk, men sier ikke noe spesifikt om de enkelte rusmidlene. Det er likevel en type data som kan belyse rusmiddelsituasjonen mer generelt og konsekvenser av rusmiddelbruk. Noen slike data presenteres her.

OVERDOSEUTTRYKNINGER OG OVERDOSEDØDSFALL

I perioden april - september 2020 registrerte Akuttmedisinsk seksjon (AMK), Helse Bergen, 35 overdoseutrykninger relatert til bruk av opiater, mot 98 halvåret før (oktober 2019 – mars 2020). I den samme perioden ble det registrert 73 GHB/GBL-relaterte overdoseutrykninger, mot 27 halvåret før. AMK registrerte også at det var 51 overdoseutrykninger der rusmiddeltype var ukjent, mot 42 i halvåret før. Samlet var det 261 overdoseutrykninger siste halvår, mot 259 utrykninger halvåret før (figur 8).

FIGUR 8: ANTALL OVERDOSEUTTRYKNINGER I BERGEN 2008 - 2020

Som figur 8 viser er det særlig tre forhold som kjennetegner overdoseutrykningene i løpet av de siste tre periodene med Førre Var-rapportering;

- Antallet utrykninger er for andre periode lav sammenlignet med tidligere
- Opiater spiller en stadig mindre rolle når det gjelder overdoseutrykningene
- GHB/GBL-overdoser utgjør en større del av utrykningene og utgjør nå den største gruppen

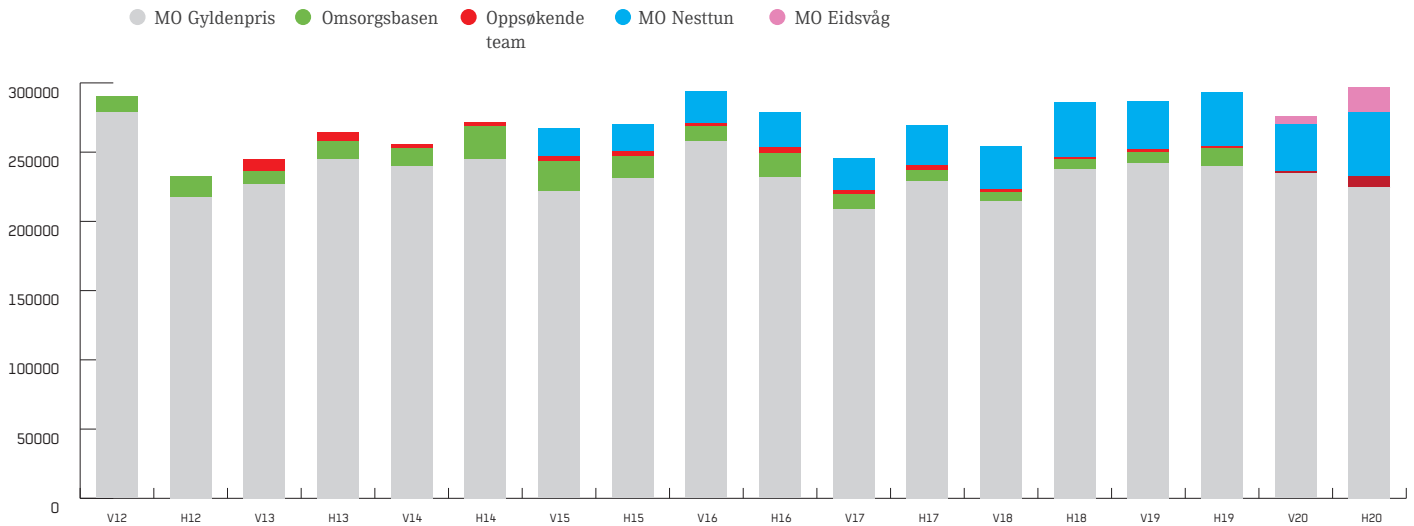
UTDELING AV BRUKERUTSTYR

Heroin, amfetamin, anabole virkestoffer/dopingpreparater og et utvalg medikamenter blir ofte injisert. For å redusere blodbåren smitte, deles det ut injeksjonsutstyr til aktuelle brukergrupper. Heroin kan røykes, og det er en inntaksmåte som både reduserer overdosefare og smitterisiko. Røykefolie er utstyr som brukes ved denne inntaksmåten. Mengden injeksjonsutstyr og folie som brukes, kan være indikatorer på rusmiddelbruk i Bergen. Med bakgrunn i dette, innhentes data fra instanser som deler ut sprøyter, kanyler (spisser) og folie.

Det totale antallet utdelte kanyler i Bergen siste halvår var 296 627 mot 293 367 stk. halvåret før, noe som gir en økning i utdelt brukerutstyr for injisering av rusmidler i Bergen på 1%. I perioden april – september 2020 delte MO-senteret på Gyldenpris ut i overkant av 225.000 pakker med kanyler, dette er en liten nedgang på 6% sammenlignet med perioden tidligere.

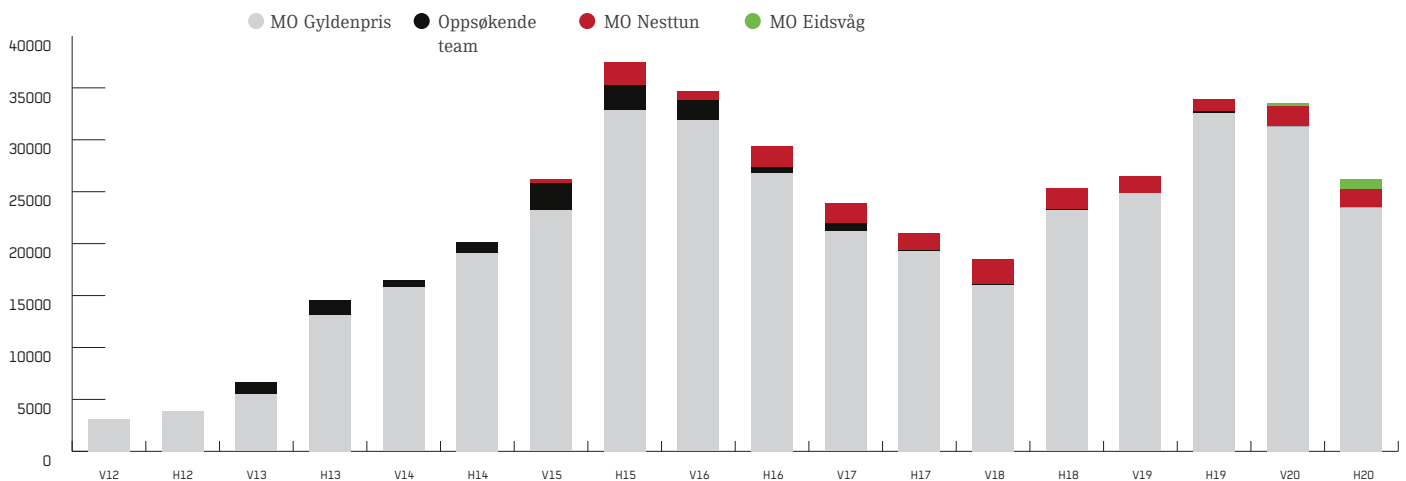
I samme perioden hadde MO-senteret på Nesttun en økning på 35% prosent i utdelte kanyler, fra 33. 787 våren 2020 og til 45. 812 i denne perioden. Også Kirkens Bymisjon delte ut vesentlige flere kanyler og sprøyter enn halvåret før, 8.035 ble delt ut denne perioden, mot 1.930 forrige periode. MO-senteret på Eidsvåg delte ut 18.112 kanyler siste periode mot 5.181 oktober 2019 – mars 2020.

FIGUR 9: ANTALL UTDDELTE KANYLER I BERGEN 2012 - 2020

De tre MO-sentrene i Bergen og Oppsøkende team v/Kirkens Bymisjon deler ut røykefolie til heroinbrukere. MO-Gyldenpris startet utdelingen høsten 2011, Oppsøkende team våren 2012, MO-Nesttun i juli 2014 og MO-Eidsvåg i september 2019.

FIGUR 10: ANTALL UTDELT RØYKEFOLIE I BERGEN 2012 - 2020

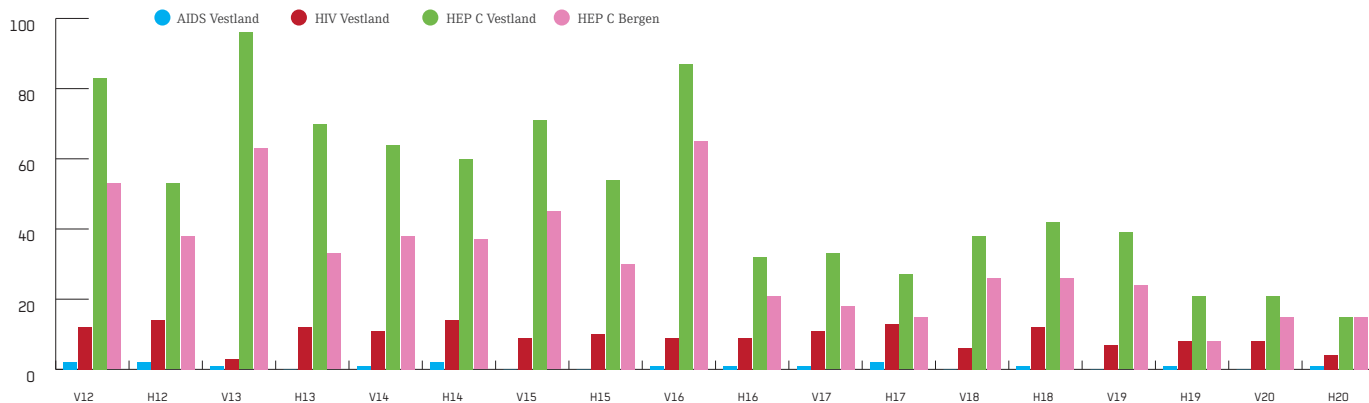

Totalt ble det utdelt 26.166 stk. røykefolie i perioden april – september 2020, mot 33.537 stk. i perioden oktober 2019 – mars 2020, noe som var en nedgang på 22% (Figur 10). Siste halvår delte MO-Gyldenpris ut 23.400 røykefolier, mot 31.223 halvåret før. Sammenlignet med MO-Gyldenpris er tallene for MO-Nesttun, MO-Eidsvåg og Oppsøkende team v/Kirkens Bymisjon små når det gjelder utdeling av røykefolier. MO-Nesttun delte ut 1.720 røykefolier siste halvår mot 1970 halvåret før, mens Oppsøkende team delte ut 106 mot 44. MO-Eidsvåg delte ut 940 pakker med røykefolie, mot 300 i perioden oktober 2019 – mars 2020.

SMITTSOMME SYKDOMMER

I følge Folkehelseinstituttets registreringer (MSIS) ble fire personer diagnostisert med hiv i Vestland fylke i perioden april – september 2020, det er en halvering fra sist periode. I samme periode var det en person i Vestland som fikk diagnosen aids. Femten personer fikk diagnostisert hepatitt C i Vestland, en nedgang fra 21 i perioden oktober 2019 – mars 2020. Alle hepatitt C-smittede var hjemmehørende i Bergen (figur 11).

FIGUR 11: AIDS, HIV, HEPATITT C – ANTALL DIAGNOSTISERTE 2012 - 2020

APPENDIKS 1 – Analysetabeller

Få av datakildene som benyttes i Føre Var er direkte sammenlignbare, derfor brukes en "felles analyseenhet", en såkalt trendverdi, slik at en kan trekke ut mønstre, sammenhenger og motsetninger fra de ulike kildedataene. De følgende tabellene sammenfatter de ulike indikatorene, slik at mønstre for de enkelte rusmidlene kan identifiseres. Tabell 22 (hovedtabell) inneholder materiale fra sekundærdata, medieovervåkning, nøkkelpersoner i skole og trendpanel.

Analysetabellene inneholder verdier på en skala fra minus to til pluss to, og tallene angir ulike tendenser for hvert av rusmidlene fra forrige halvårsperiode til nåværende halvårsperiode. Tallet -2 indikerer en sterk nedgang, tallet -1 indikerer en gradvis nedgang. Hvis det ikke foreligger noen endring, markeres dette med tallet 0. Tallet 1 indikerer en gradvis oppgang og 2 indikerer en sterk oppgang.

SKALA FOR BESLAG, PRØVER, INTERNETTSIDER, APOTEKSALG OG HJELPETELEFONER

- 2 = sterk økning dvs. fra +75 % og oppover
- 1 = gradvis økning dvs. fra +25 % til +74 %
- 0 = ingen endring dvs. fra +24 % til -12 %
- 1 = gradvis nedgang dvs. fra -13 % til -37 %
- 2 = sterk nedgang dvs. fra -38 % og nedover

SKALA FOR BEHANDLINGSDATA

- 2 = sterk økning dvs. alt fra +11 % og oppover
- 1 = gradvis økning dvs. alt mellom +5 % til +10 %
- 0 = ingen endring dvs. alt mellom +4 % til -4 %
- 1 = gradvis nedgang dvs. alt mellom -5 % til -10 %
- 2 = sterk nedgang dvs. fra -11 % og nedover

SKALA FOR TALLMATERIALE UNDER 5

Når begge tall er 5 eller mindre, markeres dette med tegnet * bak oppgitt tendens.

Når tallmaterialet er 5 eller mindre, brukes ikke sterke endringer (-2 eller +2).

Da brukes kun gradvis økning markert med 1*, ingen endring med 0* og gradvis nedgang med -1*.

Dersom tallmaterialet går fra 0 til 0, markeres dette med tegnet "-".

Endres tallmaterialet kun med 1, utgjør dette ingen endring = 0*.

VEKTING AV KILDENE

Informasjonskildene blir kategorisert og vektet avhengig av hvor pålitelige de er med henblikk på å indikere tilgjengelighet og bruk av rusmidler. Størst vekt gis til data med klare indikasjoner på faktisk bruk av rusmidler. Kildene har følgende vektning:

Størst vekt (x4) er gitt data fra alkohol- og lokale apoteksalg og Trendpanel (brukstrender).

Nest størst vekt (x3) er gitt beslag fra tolletaten, tester fra fengsel og Oslo Universitetssykehus og Helse Bergen, Akuttposten, Trendpanel (tilgjengelighet) og nøkkelpersoner fra skole (brukstrender).

Medium vekt (x2) er gitt data fra Rustelefonen, behandlingsdata fra Helse Bergen, regionale apoteksalg, regionale polititall, data fra Brukerrommet og Kjentmann (tilgjengelighet).

Minst vekt (x1) er gitt data fra fengsel (beslag), medier og lave forekomster av funn, uavhengig av kildeopphav (funn som er markert med stjerne i tabellen).

SKALA FOR ALKOHLSALG

- 2 = sterk økning dvs. fra +11 % og oppover
- 1 = gradvis økning dvs. fra +5 % til +10 %
- 0 = ingen endring dvs. fra +4 % til -4 %
- 1 = gradvis nedgang dvs. fra -5 % til -10 %
- 2 = sterk nedgang dvs. fra -30 % og nedover

SKALA FOR TRENDPANEL OG KJENTMENN

- 2 = gjennomsnittet ligger fra 2.3 og nedover
- 1 = gjennomsnittet ligger mellom 2.4 og 2.6
- 0 = gjennomsnittet ligger mellom 2.7 og 3.3
- 1 = gjennomsnittet ligger mellom 3.4 og 3.6
- 2 = gjennomsnitt fra 3.7 og oppover

OPPDELING AV "AGGREGERT DIFFERANSE"

For å få et mer detaljert bilde av hva som ligger bak de vektete trendverdiene i tabell 22 (Hovedtabell), deles den aggregerte differansen inn i tre kategorier: bruk, tilgjengelighet og interesse/bekymring. Bruk dekker kildene brukstrender fra Trendpanel og Kjentmann, prøver fra fengsel, OUS og LKB, behandlingsdata og alkoholsalg. Tilgjengelighet baseres på tilgjengelighetstrender fra Trendpanel og Kjentmann, antall og mengde beslag fra toll og fengsel. Interesse/bekymring bygger på kildene Rustelefonen, Google Trends, Bergensavisen og Bergens Tidende.

Det lages et skjema for hvert rusmiddel (Mounteney et. al, 2007: 44), der en tar utgangspunkt i enkeltkildenes trendverdi (se tabell 22). Denne verdien multipliseres med kildens vektete endringsverdi. Tallet en da kommer fram til summeres for alle kildene sortert under henholdsvis bruk, tilgjengelighet og interesse. Hvert rusmiddel får da en verdi for bruk, en verdi for tilgjengelighet og en verdi for interesse som samlet vil tilsvare totalverdien, dvs. den verdien som benevnes aggregert differanse i tabell 22.

Se høstens hovedtabell 2020:

<https://bit.ly/37EFMog>

APPENDIKS 2 - Metodiske begrensninger - sekundærdata

Dataene som benyttes i Førre Var er i stor grad indikatorer på tilgjengelighet og bruk av rusmidler, og gir ikke et mål på faktisk bruk. Det foreligger en del usikkerhet i datamaterialet, og årsakene kan være flere, for eksempel:

TOLLETATENS DATA TILKNYTTET BESLAG

Endringer i tolletatens arbeid og prioriteringer kan gi utslag fra måned til måned eller fra halvår til halvår. Dette kan få betydning for hvilke og hvor mange beslag som er gjort. Etatenes beslagstall sier ikke nødvendigvis så mye om hvilke mengder som kommer ut på markedet og blir brukt illegalt. I tillegg kan beslagstall påvirkes av lovendringer.

FENGSELENES BESLAG/TESTING

I samsvar med de ovenfor nevnte punktene, vil fengslenes egeninnsats innvirke på dataene. I tillegg vil også de ulike stoffenes «lagringstid», dvs. hvor lenge stoffet kan spores i urinen, påvirke hvilke substanser som gir positive testresultat. Noen medikamenter kan ha ulike preparatnavn, men samme virkestoff, og kan derfor ikke skilles fra hverandre i urinanalyser, eksempelvis Subutex og Suboxone som begge inneholder buprenorfin.

LKB HELSE BERGEN

Mange opioider blir omdannet til morfin i kroppen og det er vanskelig å tolke hvilke stoffer som er inntatt. Heroin blir omdannet både til morfin og 6-monoacetylmorfin (6-MAM). 6-MAM påvist i urin er en spesifikk heroinmetabolitt, og brukt i denne kilden.

ALKOHOLSALG

Salgstallene dekker kun det Vinmonopolet, Bunnpris, Ringnes, Coop Hordaland og Hansa Borg selv selger. Data over alkoholsalg omfatter ikke legal eller illegal import, taxfreesalg eller hjemmebrygging/-brenning av alkohol.

BEHANDLINGSDATA

Behandlingsdata fra Helse-Bergen dekker antall diagnostisert med F10-F14 ved oppstart utredning/behandling ved poliklinisk behandling og ved innleggelse i døgnhet. Antall registrerte tilfeller er ikke antall nye personer i utredning/behandling, men antall utredning/behandlingsstart. Pasienter kan ha flere start utredning/behandling i løpet av en periode.

APPENDIKS 3

Datakilder som brukes i Føre Var

SEKUNDÆRDATA DATA OVER SALG AV ET UTVALG MEDIKAMENTER MED MISBRUKSPOTENSIAL

Bergen kommune, Kontor for skjenkesaker:

Årlige data over antall salgs- og skjenkebevillinger, og antall utførte salgs- og skjenkekontroller i Bergen kommune.

Bunnpris, salgstall: Data over salg av øl, rusbrus, cider og svakvin til butikker i Bergen. Fratrekk for salgstall Hansa Borg og Ringnes

Ringnes Bryggerier, salgstall: Data over solgte enheter øl, cider og rusbrus.

Coop Hordaland, salgstall: Coop Hordaland er en dagligvarekjede i Bergen. Data over antall solgte enheter av øl, cider og rusbrus.

Hansa Borg Bryggerier AS, salgstall: Data over salg av øl, rusbrus, cider og svakvin til butikker, restauranter og utesteder i Bergen.

Helse Bergen, Akuttmedisinsk seksjon (AMK), Ambulansetjenesten, antall overdoseutrykninger: Ett på registrerte opioide overdoseutrykninger, ett på antall utrykninger til bevisstløse personer som har tatt GHB/GBL og ett på antall overdoser som følge av ukjent rusmiddel

Helse-Bergen, Avdeling for rusmedisin (AFR): antall nye utredninger/ behandlingsstarter i perioden hvor det settes diagnose F10-F14.

Helse Bergen, Akuttposten: Antall innleggelser med rusdiagnose, fordelt etter selvrapportert rusmiddel brukt umiddelbart før innleggelse.

Helse Bergen, lab. for klinisk biokjemi: Positive analysesvar på rusmidler fra urinprøver hos pasienter mistenkt for inntak av rusmidler i helseregionen.

Kirkens Bymisjon, Oppsøkende team, utdeling av sprøyter og røykefolie:

En oppsøkende tjeneste som tilbyr helse- og sosialfaglige tjenester til mennesker med rusrelaterede lidelser. Teamet deler ut sprøyter, kanyler og røykefolie i Vågsbunnen, på midlertidige botilbud og i hjemmet.

Kriminalomsorgen; Bergen fengsel og Bjørgvin fengsel, prøver og funn: Data basert på urintester, antall funn og mengde funn av rusmidler i fengslene. Dataene fra fengslene blir slått sammen og rapportert samlet. Bergen og Bjørgvin fengsel rapporterer tre ganger i året.

Politiet: Innbringelse til arresten, saker der fører er anmeldt for promillekjøring.

Kripos antall beslag og beslaglagt mengde: Antall beslag og beslaglagt mengde av rusmidler.

Oslo Universitetssykehus, smittsomme sykdommer som hiv, aids og hepatitt C:

Data fra internettsidene til Folkehelseinstituttet, MSIS, legges til grunn for innhenting av hepatitt C, hiv- og aidssmitte. Det registreres antall nye diagnostiserte tilfeller hvert halvår. Antall nye hiv- og aidsdiagnoser registreres på fylkesnivå. Hepatitt C registreres både på fylkes- og kommunenivå.

Bergen kommune, MO-Nesttun, utdeling av sprøyter, kanyler og folie: MO-senteret deler ut sprøyter, kanyler (sprøytespisser) og røykefolie til brukere av tiltaket.

Oslo Universitetssykehus: Positive analysesvar på rusmidler fra blod- urin og spyttprøver hos bilførere mistenkt for påvirket kjøring i Hordaland.

Helse Bergen, behandlingsdata: Kilder fra Helse Bergen som rapporterer på henholdsvis henvisninger knyttet til mest brukte rusmiddel ved innsøknad og rusmiddeldiagnose ved innleggelser.

Bergen kommune, MO-senter Gyldenpris, utdeling av sprøyter, kanyler og folie: Deler ut sprøyter, kanyler (sprøytespisser) og røykefolie til brukere av tiltaket.

Bergen kommune, MO-senter Eidsvåg, utdeling av sprøyter, kanyler og folie: Deler ut sprøyter, kanyler (sprøytespisser) og røykefolie til brukere av tiltaket.

Bergen kommune, Brukerrommet: Injeksjoner med heroin satt i Brukerrommet. Grunnet covid-19 ikke brukt siste halvår.

Tollregion Vest-Norge, Bergen regiontollsted, antall og mengde beslag:

Data fra tolletaten er sammensatt av antall og mengde beslag gjort i Bergen distriktstollsted og data fra andre tollregioner som rapporteres til tollregion Vest-Norge, avdeling Bergen, over antall beslag og mengde beslag. I hovedsak er dette beslag av postforsendelser som fortolles i Oslo eller ved ulike grenseoverganger.

Vinmonopolet, salgstall: Data over salg av alkoholholdige varer ved utsalgsstedene i Bergen kommune.

Vitusapotek Nordstjernen, salg av medikamenter: Vitusapotek Nordstjernen er vaktapotek i Bergen. Data over salg av et utvalg medikamenter med misbrukspotensial.

Apotekerforeningen, salg av medikamenter: Data over salg i Hordaland.

MEDIEKILDER

BA.no: Nettsiden til Bergenavisen. Kvantitativt søk på rusmiddelnavn.

BT.no: Nettsiden til Bergens Tidende. Kvantitativt søk på rusmiddelnavn.

Google Trends: Kvalitative søk på rusmiddelnavn.

K7 Bulletin: Studentavis for Norges Handelshøyskole. Utgis en gang i måneden i papir- og nettutgave. Kvalitative søk.

Motgift.no: Fagblad og internettside til Norsk Narkotikapolitiforening. Kvalitative søk.

Pillreports.com: Internasjonal nettside med norsk avdeling der det utveksles informasjon og erfaringer om ecstasypill. Kvalitative søk.

Rus&samfunn (rus.no): Norsk nettside med fagstoff og debatter for aktører og engasjerte på rusfeltet. Kvalitative søk.

Studvest: Studentavis for Universitetet i Bergen. Utgis en gang i uken i papir- og nettutgave. Kvalitative søk.

Rustelefonen, antall henvendelser: En nasjonal hjelpetelefon, chatteside og SMS-tjeneste som svarer på spørsmål om rus. Data over antall henvendelser om rusmidler fra Hordaland.

INFORMANTER

Trendpanel: Anonyme informanter, utvalgt på bakgrunn av deres ekspertkunnskap om rusmiddelbruk i Bergen. De svarer på et spørreskjema hver sjette måned og rapporterer om bruk, tilgjengelighet, helseskader, pris, slanguttrykk og lignende.

Nøkkelpersoner i skole (tidligere Kjentmenn): Ansatte ved ungdomsskoler i Bergen med spesialoppgaver knyttet til rusmiddelspørsmål. De svarer på et spørreskjema hver sjette måned og rapporterer om bruk, tilgjengelighet, pris, funn av brukerstyr og lignende.

Dybdeintervju/fokusgrupper: Både fagfolk og brukere med nær tilknytning til ulike rusmiljø blir intervjuet, individuelt eller i gruppe. Informasjon herfra inngår i de kvalitative dataene i rapporten, og beskrives i teksten som informanter eller fokusgruppe/gruppeintervju.

LITTERATUR

Bakken, A. (2019). Ungdata. Nasjonale resultater 2019, NOVA Rapport 9/19. Oslo: NOVA, OsloMet.

Bretteville-Jensen, A.L. og Bramnes, J. (red) (2019): Cannabisboka. Universitetsforlaget.

EMCDDA (2020): ESPAD Report 2019. The European School Survey Project. Den europeiske unions' publikasjonskontor. Luxembourg.

EMCDDA (2019): Europeisk narkotikarapport 2020: Trender og utviklinger. Den europeiske unions' publikasjonskontor. Luxembourg.

EMCDDA, Seraf, Stiftelsen Bergensklinikkene (2010): GHB og forløperen GBL: Casestudie av en begynnende trend. GHB-og-forløperen-GBL.pdf (uio.no)

Mounteney, J. (2009): Methods for providing an earlier warning of emerging drug trends. Dissertation for the degree of philosophiae doctor (PhD), University of Bergen, Norway.

NETTSIDER

Bergens Tidende: Driker vi mer i ukedagene under pandemien? Flere tar kontakt om problematisk alkoholforbruk. (bt.no)

Felleskatalogen: www.felleskatalogen.no

Folkehelseinstituttet: <https://www.fhi.no/nettpub/alkoholinorge/>

Helsedirektoratet: Weedensenteret

Helsedirektoratet: www.helsedirektoratet.no

Norsk Legemiddelhåndbok: www.legemiddelhandboka.no

Opinion: Vi drikker stadig mindre alkohol (opinion.no)

Statistisk Sentralbyrå: <https://www.ssb.no/helse/artikler-og-publikasjoner/1-av-3-driker-alkohol-hver-uke>

Vinmonopolet: Vinmonopolets salgstall | Vinmonopolet

